

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**SURİYELİ GÖÇMEN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE
YILMAZLIĞIN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
ÖZGÜR OSMAN DEMİR**

GAZİANTEP – 2017

**T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**SURİYELİ GÖÇMEN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE
YILMAZLIĞIN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
ÖZGÜR OSMAN DEMİR**

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Ramin ALİYEV**

GAZİANTEP – 2017

KABUL VE ONAY

Özgür Osman DEMİR tarafından hazırlanan “Suriyeli Göçmen Üniversite Öğrencilerinde Yılmazlığın İncelenmesi” başlıklı bu çalışma 26/05/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans** olarak kabul edilmiştir.

.....
(Başkan)

.....
.... (Üye)

.....
.... (Üye)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. / /

Doç. Dr. Mazlum ÇELİK
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Suriyeli Göçmen Üniversite Öğrencilerinde Yılmazlığın İncelenmesi**” başlıklı çalışmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım. 26/05/2017

İmza

Özgür Osman DEMİR

ÖNSÖZ

Zorlu süreçlerin hayatımızda kıymetli insanların yerini göstermesi açısından çok kıymetli olduğunu düşünüyorum. Hayatımın bu zor zamanlarında, kendilerinden birçok şey öğrendiğim güzel insanlara teşekkür etmek istiyorum...

Öncelikle aileden başlamak en doğrusu herhalde. Eğitimimin ve mesleğimin şu anki her bir saniyesi onların geçmişteki katkılarıyla şekillenmekte. Rol modelim olan, bana doğruluğu, kibarlığı, insanları incitmemeyi öğreten babam; insanlara yardıma koşmayı, sevdiklerinin yanında olmayı, korumayı ve hayatın kitaplardan çok daha fazlası olduğunu öğreten annem; yeri geldiğinde arkadaş, yeri geldiğinde ikinci babam olarak yol gösteren, bana en çok benzeyen abim; ikinci anne gibi hep benim için endişelenen, aile bağını en iyi öğreten canım ablam... Uzak olsanız da öğrettikleriniz ve duygularınızla her anımdasınız. İyi ki varsınız, siz olmasaydınız olmazdı...

Kıymetli, fedakar tez danışmanım Yrd.Doç.Dr. Ramin Aliyev... Bana disiplini, saygıyı, profesyonelliği öğrettiniz. Her anımda yol gösterdiniz. Yeri geldi önceliklerimi hatırlattınız, yeri geldi ayağa kaldırdınız. Sizinle bu süreci geçirdiğim için kendimi çok şanslı hissediyorum. Her şey için canı gönülden teşekkür ederim.

Tez süresi öncesinde ve sırasında yüksek lisans dönemim boyunca bana çok kıymetli katkıları olan çok saygıdeğer hocalarıma da teşekkürü atlamamam gerekiyor. Bana güvendiği için, çalışma aşkını öğrettiği için, her sözünü kulağıma küpe ettiğim çok değerli hocam Prof.Dr. Yaşar ÖZBAY'a; "Bir insanın akademik olarak zirvedeyken nasıl olur da süper bir baba, harika bir eş ve mükemmel bir insan olabilir?" sorusunun yaşayan cevabı, oturmasından/kalkmasından bile bir şeyler öğrenmeye çalıştığım, bilimsel yeterliliğimin artmasında en önemli katkıyı sunan Prof.Dr. Şener BÜYÜKÖZTÜRK'e; Her "merhaba"sından çok şey öğrendiğim, bilgiyi paylaşmayı öğreten değerli hocam Prof.Dr. Selahiddin ÖĞÜLMÜŞ'e; Bana dürtüselliğimi frenlemem için sürekli ikazda bulunan, daha sakin düşünmeye zorlayan, beni şu ana kadar en iyi tanımlamış cümleler kuran kıymetli hocam Yrd.Doç.Dr. İsmail Hakkı TOMAR'a; Çalışmanın keyifli boyutlarına odaklanmayı öğreten, teze başlama sürecinde ilk hediye alan ve süreç içinde desteğini hiç esirgemeyen kıymetli hocam Yrd.Doç.Dr. Didem AYDOĞAN'a; Hayal kurmanın ne kadar güzel olduğunu, bir hayalin hangi gerçekleri doğurabileceğini gösteren, bu yola çıkmamda büyük emeği olan kıymetli hocam Yrd.Doç.Dr. Hasan EŞİCİ'ye; Beni en çok zorlayan ancak çok kıymetli bilgiler öğrenmemi sağlayan, profesyonelliğine hayran kaldığım kıymetli hocam Prof.Dr. Osman Tolga ARICAK'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez sürecimin kolaylaşmasında çok büyük katkıları olan Nebile ve Nurullah

AKBULUT çiftine de bütün yardımlarından dolayı sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Yıllardır birlikte birçok şey yaşadığımız, birbirimizi kırmadan yola devam ettiğimiz, bir çalışma arkadaşından çok öte olan, günün her anında birlikte çalıştığım güzel kalpli arkadaşım Ahmet AYZ. Sen olmasaydın herşey çok daha zor olurdu hayatımda. İyi varsın...

Öyle biri var ki hayatımda zoru kolay eden, imkânsızı ulaşabilir kılan, yere düştüğümde kaldıran, benden çok beni düşünen, en büyük destek kaynağım, binlerce zorluk arasından kafamı çıkarıp nefes almamı sağlayan, varlığına her gün şükür ettiren, aylarca hayattan kopuk bir şekilde yaşayan bana tahammül eden, en değerlim, kıymetlim, biricik eşim Gözde DEMİR... Bu tez benim olduğu kadar senindir. Hayatımızda yaşayacağımız en büyük zorluğun bu olması temennisiyle...

Savaşların kirletemediği temiz yürekli, yılmaz insanlara...

Gaziantep,2017

Özgür Osman DEMİR

ÖZET

Bu araştırmanın amacı savaş mağduru göçmenlerde risk ve koruyucu faktörler temelinde yılmazlık kaynaklarını derinlemesine incelemektir. Bu kapsamda savaştan dolayı Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmış 5 kadın, 5 erkek 10 üniversite eğitimi gören kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırma kapsamında nitel araştırmaların bir türü olan “olgubilim (fenomenoloji) çalışması” kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış “Göçmen Üniversite Öğrencilerinde Yılmazlık Görüşme Formu” veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Yapılan içerik analizi sonuçlarına göre katılımcıların risk faktörlerinin daha yoğun olarak toplumsal olduğu görülürken, koruyucu faktörler daha yoğun olarak bireysel yapıya sahiptir. Katılımcılar tarafından daha yoğun olarak belirtilen risk faktörleri şu şekildedir: Dil ile ilgili riskler, sosyal desteksizlik ve önyargılara maruz kalmak, maddi zorluklar ve eğitim süreçlerinin kesintiye uğraması, aile üyelerinin birbirinden ayrı oluşu ve hayata karşı olumsuz bakış açısına sahip olmak. Katılımcıların daha yoğun olarak belirttiği koruyucu faktörler ise şu şekildedir: Maneviyata sahip olmak, kariyer amaçlarının oluşu, umut, azim, ev sahibi toplumun desteği, göçmen grup desteği ve aile üyelerinden alınan destek. Ayrıca katılımcıların yılmazlığın bir göstergesi olarak, kendilerini mutlu ve ayakta kalmış/güçlü olarak nitelendirme yoğunluklarının fazla olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Yılmazlık, göçmen, risk faktörleri, koruyucu faktörler, Maxqda.

ABSTRACT

The purpose of this research is to investigate in depth sources of resilience on the basis of risk and protective factors in war victims refugees. Within this scope, interviews were conducted with 10 university students composed of 5 female and 5 male who had to migrate to Turkey because of the war. In the scope of the research, "phenomenology study" which is a kind of qualitative researches has been used. According to the results of the research, the risk factors of the participants seem to be more intensely environmental, while the protective factors have more intense individual structure. The risk factors mentioned more intensely by the participants are: language-related risks, no social support and exposure to prejudice, financial difficulties and interruption of the educational process, family members being separated from each other and having a negative view of life. The protective factors that participants mentioned more intensely are as follows: Having spirituality, the formation of career goals, hope, perseverance, support from Turks, support from refugee groups and support from family members. In addition, as an indicator of resilience of the participants, it is seen that they have more intensity of describing themselves as happy and strong / standing.

Keywords: resilience, refugee, risk factors, protective factors

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABOLAR LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	8
1.3. Araştırmanın Önemi	8
1.4. Araştırmanın Varsayımları	9
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	9
1.6. Tanımlar	10

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1. Yılmazlık Kavramı ve Ortaya Çıkışı.....	11
2.1.1. Yılmazlık Çalışmalarında Dört Dalga	12
2.1.2. Yılmazlığın Nörobiyolojisi.....	13
2.2. Yılmazlık Modelleri	14
2.2.1 Kişi Odaklı Yılmazlık Modelleri	14
2.2.1.1. Tek Örneklemli Çalışmalar	14
2.2.1.2 Birleştirilmiş Vakalar	15
2.2.2. Değişken Odaklı Yılmazlık Modelleri	16
2.2.2.1. Risk ve Eğimin Varlığı	16
2.2.3. Riskler, Varlıklar, Arabulucular Ve Düzenleyiciler İle İlgili Yılmazlık Modelleri	16
2.2.3.1. Dengeleyici veya Ana Etki Modelleri.....	17
2.2.3.2. Aracı Modeller	17
2.2.3.3. Düzenleyici Modeller.....	17
2.2.4. Kobasa'nın Arabuluculuk Modeli	18
2.2.5. Brown ve Rhodes'un Kuramsal Modeli	18

2.2.6. Kumpfer'in Yılmazlığın Çatısı Modeli	19
2.3. Risk Ve Koruyucu Faktörler	19
2.4. Kültür Bağlamında Yılmazlık	20
2.4.1. Kültürler Arası Yılmazlık	21
2.4.2. Kültür, Din ve Maneviyat	22
2.4.3. Göçmen Paradoksu	24
2.5. Göçmenlerde Yılmazlık Konusunda Yapılan Araştırmalar	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM	28
3.1. Araştırma Modeli	28
3.2. Araştırma Grubu.....	28
3.3. Veri Toplama Araçları.....	29
3.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması	31

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM	32
4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	32
4.2. Risk Faktörleri Dağılımı.....	33
4.3. Risk Faktörleri Kaynakları	34
4.4. Koruyucu Faktörlerin Dağılımı	35
4.5. Koruyucu Faktörlerin Kaynakları	36
4.6. Koruyucu Faktörlerin İlişkisi	37
4.7. Cinsiyete Göre Risk ve Koruyucu Faktörler	38
4.8. Güçlü ve Mutlu Olmak.....	38
4.9. Katılımcıların Sahip Olduğu Koruyucu ve Risk Faktörleri	40

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	45
5.1. Tartışma.....	45
5.2. Sonuç.....	50
5.3. Öneriler.....	50

KAYNAKÇA	52
-----------------------	-----------

EKLER	61
--------------------	-----------

TABOLAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1. Araştırma Çalışma Grubu.....	29
Tablo 2. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri.....	33

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1. Risk Faktörleri Dağılımı	34
Şekil 2. Risk Faktörlerine İlişkin Kod-Teori Modeli	35
Şekil 3. Koruyucu Faktörlerin Dağılımı	36
Şekil 4. Koruyucu Faktörlere İlişkin Kod-Teori Modeli	37
Şekil 5. Koruyucu Faktörler Kod Birlikte Oluşma Modeli.....	38
Şekil 6. Cinsiyete Göre Risk ve Koruyucu Faktörler Kod-Matris Tarayıcı.....	38
Şekil 7. Katılımcıların Kendilerini Güçlü Olarak İfade Etme Oranları	39
Şekil 8. Katılımcıların Kendilerini Mutlu Olarak İfade Etme Oranları	39
Şekil 9. Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörlerin Sınıflandırılması.....	40
Şekil 10. Bireylerin Sahip Olduğu Risk ve Koruyucu Faktörler	44

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

İnsanoğlu hayatı boyunca yaşamın işleyişı ile ilgili sorgulamalarda bulundu. Bu sorgulamalar insanı fizik, felsefe ve psikoloji gibi bilimleri geliştirmeye itti. İnsan davranışı üzerine odaklanan psikoloji, doğduğu günden itibaren savaş ve farklı zorluklar gibi nedenlerden dolayı olumsuz durumlara odaklanıp krizlere yöneldi. Ancak psikolojinin bu yapısının zaman içerisinde bazı durumları açıklamada yetersiz kaldığı görülmektedir. Savaşlar, afetler, aile üyelerinden birinin kaybı gibi çok zor yaşam koşullarından geçen insanlar nasıl oluyor da ayak kalabiliyorlardı?

Modern psikoloji son yıllarda yeni bir akıma yönelmiş durumdadır: Pozitif Psikoloji. Pozitif psikoloji, bugüne kadar incelenen patolojik yapıdaki insan figürünün yerine “normal insanların” hayatlarını mercek altına almıştır. İnsanların içlerinde varolan potansiyel güçlerini ortaya çıkarmayı amaçlayan pozitif psikoloji, çevresel destek kaynaklarının da fark edilmesini sağlamak arayışındadır (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000). Pozitif psikoloji yapısı gereği uyum bozuklarını gidermeyi ve aynı zamanda olası problemleri de önlemeyi bireyin güçlü yönlerine vurgu yaparak sağlamaktadır (Csikszentmihalyi, 2009). Pozitif psikolojinin üzerinde durduğu pek çok konu vardır. Bunlardan birisi de araştırma kapsamında “yılmazlık” olarak çevrilmiş olan “resilience” konusudur.

“Resilience” kavramının net bir tanımı ve süreci ile ilgili dünya literatüründe henüz bir görüş birliğine varılmış değildir (Masten, 2014). Dünyadaki bu yapı Türkiye’deki araştırmaları da etkilemiştir. İlgili literatür incelendiğinde “resilience” kavramı; “Yılmazlık” (Öğülmüş, 2001), “Psikolojik Sağlık” (Gizir, 2004) ve son olarak da “Kendini Toparlama Gücü” (Terzi, 2006) olarak dilimize kazandırılmıştır. Şüphesiz her tanımın yaptığı vurgu ve çeviri güçlü dayanaklara sahiptir. Ancak bu araştırma kapsamında ilgili kavram dilimize ilk kazandırıldığı şekilde, “yılmazlık” olarak ele alınmıştır.

Tanımlarda ve süreçlerde net bir fikir birliği olmamasına rağmen araştırmalarda, yılmazlık kavramı ile ilgili birçok müşterek nokta bulunmaktadır. Yılmazlık; Zor koşullara rağmen normal yaşam koşullarına tekrar uyum sağlama yeteneği (Masten, 2014), doğuştan gelen bir güç (Richardson, 2002), kişilerin kriz durumları sonrasında eskisinden daha iyi bir biçimde geliştikleri aktif bir süreç (Walsh, 2006) olarak tanımlanabilir.

Yılmazlık sürecinden bahsedilebilmesi için bir riskli durumun varlığı ve bu risk durumunun yanında sahip olunan koruyucu faktörler gereklidir. Bu ikisi arasındaki aktif ve dinamik süreç bireylerde olumlu sonuçları doğurmaktadır (Rutter 1999; Gizir 2004).

Risk faktörleri toplumsal, ailesel ve bireysel olarak birçok zorlu durumdan oluşmaktadır. Düşük doğum ağırlığı, aile içi şiddet, düşük sosyoekonomik düzey, boşanma, sert ya da ihmal edici ebeveynlik, doğal afetler, terörizm, bilişsel güçlükler, yetersiz beslenme, yoksulluk, evsizlik ve ailenin yerinden olmasının farklı biçimleri birer risk faktörü olarak değerlendirilmiştir. Pek çok risk faktörü sağlık, davranış ve büyüme gibi alanlarda sorunlara neden olmaktadır. Bu yönü ile bakıldığında risk faktörlerinin içsel ve dışsal kaynaklı olduğu görülmektedir (Masten, 2014). Ayrıca risk faktörleri, istenmeyen bir durumun ortaya çıkma olasılığını arttırmakta ve eğer bir problem varsa bu problemin devam etmesine neden olmaktadır (Kirby ve Fraser, 1997). Risk durumları genel itibari ile birbirleri ile ilişkili durumlardır. Birey eğer bir risk faktörüne sahipse bu durum olası başka riskleri de tetikleyebilir (Masten,2014).

Koruyucu faktörler, risk faktörlerinin ortaya çıkarabileceği olumsuz sonuçları engellemektedir (Rutter, 1999). Böylece risk faktörlerinin etkisini azaltan koruyucu faktörler, gelişimsel uyumun gerçekleşmesini kolaylaştırmaktadır (Masten, 2014). Tıpkı risk faktörlerinde olduğu gibi koruyucu faktörler de bazı içsel ve dışsal nedenlerden kaynaklanmaktadır. Aile içi olumlu etkileşim, toplumsal destek, özgüvene sahip olmak, umut gibi bazı kavramlar koruyucu faktörleri oluşturmaktadır (Masten ve Reed, 2002).

Yılmazlık, sıradan kaynaklarla ve süreçlerle ortaya çıkmaktadır. Yani bir kişinin yılmaz olabilmesi için günlük hayatındaki kaynakları yeterlidir (Masten, 2014). Bununla birlikte yılmazlık ile ilgili araştırmalarda pek çok risk durumuna maruz kalmış bireyler ile çalışıldığı görülmektedir (Simich, Pickren ve Beiser, 2011).

Bu risk durumuna maruz kalan bireyler arasında savaştan kaçan göçmenler önemli bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak çalışmanın sınırlandırılması açısından göçmenlik ve ilgili terimlerin tanımının da sağlıklı yapılması önem arz etmektedir.

Bu terimlerden birisi olan mültecilik; “İrki, dili, dini, tabiiyeti belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeni ile vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden ilgili ülkenin korumasından yararlanmak isteyen kişi” olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2009). Normal şartlarda Suriye’den gelen dezavantajlı bireylerin mülteci tanımı altına girmesi tanımsal açıdan uygun görünmektedir. Ancak terimin getirdiği ulusal ve uluslararası yükümlülükler, Suriye gibi sıradışı sorunlarda göç problemi ile karşılaşan ülkelerin sorumluluk almayı istemeyeceği

niteliktedir. Bundan dolayı özellikle Türkiye'ye gelmiş olan Suriyeliler için misafir tanımlaması sıklıkla kullanılmıştır (Gürcanlı, 2012). Buna bağlı olarak göçmen tanımının uluslararası hukuk çerçevesinde genel bir tanımlamasının bulunmaması bu konuda literatürde karmaşa yaratmaktadır. Bu karmaşa özellikle Türkiye'de yapılan akademik çalışmalarda kendini göstermektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde Suriye'den gelen bu kişiler için "sığınmacı", "mülteci" ve "göçmen" tanımlarının yapıldığı görülmektedir. (İlbay 2017; Keklik 2016; Unat, 2015). Göçmenliğin temel sebebinin bireyin bulunduğu yerdeki rahatsızlığı gidermek amacı ile hareket etmesi şeklinde belirlendiğinde (IOM,2009) Suriyelilerin göçmen olarak tanımlanması, ülkelerin herhangi bir yükümlülükten muaf olduğu varsayımı ile mümkündür. Bundan dolayı kapsamı genişletmek açısından, Suriye savaşından kaçarak diğer ülkelere sığınan bireyler için İngilizce literatürde "refugee" olarak geçen bu kavram, bu çalışma kapsamında "göçmen" olarak ifade edilmiştir. Savaştan dolayı göç etmek zorunda kalmış bu kişiler, yakın ilişkilerin kaybı, mali durumdaki değişiklikler, yaşam biçiminin değişimi, kültürel normların değişimi (Bennett ve Colleen, 1997), istihdam ile ilgili sorunlar (Aycan ve Berry, 1996) ve kendi dilinden başka bir dilde iletişim kurmak zorunda kalmak (Nwadiora ve Mcadoo, 1996) gibi bazı sorunlar ile karşı karşıyadır.

Göçmenlerde Yılmazlık

Göç, bir bireyin veya ailenin dayanabileceği en radikal geçiş ve yaşam değişikliklerinden birisidir. Göçmen çocuklar için, göç deneyimi, aşına oldukları kalıplar ve başkalarına dramatik biçimde dönüşme yolları gibi hayatlarını temel olarak yeniden şekillendirir. Göç ile ilgili bazı potansiyel stres kaynakları: kişiler arasında yakın ilişkilerin kaybı, barınma sorunları, izolasyon hissi, yasal dokümanların edinilmesi, kültürlenme sürecinde ilerleme, dil öğrenme, etnik kimliğini müzakere etme, aile rollerini değiştirme ve okul deneyimine uyum sağlama gibi durumlar sayılabilir (Garza, Reyes ve Trueba, 2004; Zhou, 1997).

Yılmazlık ile ilgili yapılan birçok araştırmaya rağmen göçmenlerdeki yılmazlık süreçlerine yeterince odaklanılmamıştır (Simich, Pickren ve Beiser, 2011). Göçmenlerde ruh sağlığı çalışmalarının da genel olarak yetersiz olduğu görülmektedir. Göçmenler ile yapılan ruh sağlığı çalışmaları aşağıda belirtilen nedenlerden dolayı zordur (Pain, 2014):

- Kültürel olarak geçerli değerlendirme araçlarının eksikliği

- Tercüman kullanımından kaynaklanan sorunlar
- Sorun oluşturan asıl nedenin tespitinin zorluğu
- Göçmenler ile ilgili yapılan araştırmaların eksikliği
- Batı kökenli kaynakların ve terapistlerin göçmen kültürüne uzak oluşu

Göçmenlerde Risk Faktörleri

Göçmenler, yaşamak zorunda kaldıkları durumlardan dolayı bazı risk faktörlerine maruz kalmaya daha açıktırlar. (Mawani, 2014). Göçmenler içinde buldukları topluma oranla on kat daha fazla travma sonrası stres bozukluğuna maruz kalmaktadırlar (Fazel, Wheeler ve Danesh, 2005).

Kendi ülkelerinde birçok travmatik olaya maruz kalan göçmenler, yerleştikleri ülkelerde ise genellikle yeni yerleşim yerine uyum ile ilgili süreçlerde zorluk çekerler (Mawani, 2014).

UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Bürosu'nun) ve birçok araştırmacı savaştan dolayı göç etmek zorunda kalmış olan göçmenlerin diğer göç eden bireylere göre daha farklı deneyimler yaşadığını göstermektedir. Çoğu savaş mağduru göçmenler uzun süreli silahlı çatışmalara, şiddete, aile üyelerinin kaybına veya toplu bir şekilde ölümleri izlemeye maruz kalmıştır (Wenzel, Kastrup ve Eisenman, 2007).

Göçmenler ile ev sahibi ülke vatandaşları arasında çocuk yetiştirme ve yakın ilişkiler gibi konularda kültürel farklılıklar vardır. Ev sahibi kültür, kendisine ait normları korumak için sosyal, hukuki ve ekonomik yapılara sahiptir. Bu normlar toplum tarafından büyük ölçüde desteklenir. Göçmen ailelerin ise kendi kültürel yapılarına uygun bir hayat tarzları vardır. Bu kültürel farklılıklar göçmen aileleri en çok zorlayan durumlardan biridir (Pickren, 2014).

Göç, bireylerin kimliklerine ait bazı tehditler de oluşturabilir. Çünkü ev sahibi toplum göçmen durumda olan kişilerin değerlerini sorgulamaktadır. (Timotijevic ve Breakwell 2000).

Göçmenleri etkileyebilecek göç öncesi ve sonrası faktörler şu şekilde sınıflandırılabilir (Mawani, 2014):

- Makro düzeydeki ekonomik, politik ve fiziksel faktörler
- Toplumsal faktörler
- Ailesel faktörler
- Bireysel faktörler

Yakushko ve Morgan (2012) ise göçmenlerin yaşadıkları problemler şu şekilde sınıflandırmıştır:

- Yeni kültüre uyum sağlamadaki zorluklar

- Dil ile mücadele
- İlişkisel çatışmalar (Örneğin, aile içi şiddet, kuşaklar arası anlaşmazlıklar)
- Ekonomik baskılar
- Sosyal bağlantılar ve sosyal statüyle ilgili kayıplar
- Ayrımcılık

Göçmenlerin ruh sağlıkları, yalnızca yeniden yerleştikleri ülkelerin değil, aynı zamanda kendi ülkelerindeki ekonomik, politik, sosyal ve fiziksel çevreden de etkilenmektedir. Bu nedenle göçmenlerin ruh sağlığı ile ilgili süreçler bir bütün halinde düşünülmelidir (Beiser 2005).

Göçmenler hem kendi ülkelerindeki hem de sonradan yerleştikleri ülkelerdeki birçok politik durumdan etkilenmektedir. Siyasi sistem, hükümetin bakış açısı, siyasi dengesizlik, ülkelerarası siyasi ilişkiler ve hükümet politikaları gibi durumlar göçmenleri etkileyen durumlardır. Ayrıca göçmenlerin kendi ülkelerinde devam eden politik durum, travmanın devam etmesine sebep olmaktadır (Mawani, 2014).

Göçmenler doğal felaket, savaş ve siyasi ortam gibi durumlardan kaynaklı tehditler nedeniyle kendi ülkelerini sık sık para almadan terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu sebeple göçmenler, yeni yerleşim yerlerinde ciddi maddi zorluklar çekmektedirler. Göçmenlerin kendi ülkelerindeki ve yerleşim bölgelerindeki sosyoekonomik düzensizlikler, göç sonrasında durumlarını önemli düzeyde etkilemektedir (Beiser 2005). Mawani (2014)'ye göre göçmenler; finansal, toplumsal veya siyasi birçok sebepten dolayı yerleştikleri bölgelerdeki yaşam alanını genellikle seçemezler. Bu kişiler yerleşilen bölgeye göre daha zor koşullarda yaşamak zorunda kalırlar. Ulaşım, zorluk, yüksek suç oranının varlığı, altyapı yetersizlikleri bu bölgelerin özelliklerindedir.

Fiziksel çevre de sağlıklarını etkileyen önemli faktörlerden birisidir. Örneğin bu faktörler arasında; kimyasal savaflara, doğal afetlere ve iklim değişikliğine maruz kalma sayılabilir. Bu etkiler bazen sonraki nesilleri dahi etkilemektedir (Mawani, 2014).

Göç eden kişilerin yerleştikleri ülkelerdeki en önemli sosyal faktörler sosyal içerme/dışlanma ve resmi sosyal destektir. Ancak çok az araştırma sosyal dışlanma konusunu vurgulamaktadır. Bu durum yaş, cinsiyet, ırk, etnik köken, sosyal sınıf, göç durumu, cinsel yönelim gibi durumlardan kaynaklanabilmektedir. Göçmenler, tüm bu faktörlere dayalı olarak bireysel veya sistemsal (kurumsal) düzeyde dışlanma riski altındadır. Sosyal dışlanma; eğitim, istihdam, konut vb. fırsatları sınırlandırarak benlik saygısını düşürmekte ve ruh sağlığını olumsuz bir biçimde etkilemektedir (Mawani, 2014). Yapılan araştırmalar ırk, etnik ve dini

nedenlerden dolayı ayrımcılık yaşayan göçmenlerin fiziksel ve ruh sağlığı açısından olumsuz etkilendiğini göstermektedir (Dunn ve Dyck 2000).

Göç eden kişiler; yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve ekonomik ayrımcılık gibi çeşitli önyargılarla karşı karşıya kalmaktadır. Kendi ülkelerinde belirli sebeplerden dolayı dışlanmış olan ve ülkesini terk etmek zorunda kalan göçmenler eğer yeni yerleştikleri toplumlarda da bu tarz bir ayrımcılık görürlerse travmatik durum onlar için devam etmektedir. Göçmenlerin yerleştikleri toplumlarda en çok maruz kaldıkları ayrımcılık türleri ırk ayrımcılığı ve istihdam ayrımcılığıdır. Bu tarz tecrübeler göçmenlerin ruh sağlığını olumsuz biçimde etkilemektedir (Yakushko ve Morgan, 2012; Mawani, 2014).

Göç etmek zorunda kalan bireyler genellikle bu süreç içerisinde sosyal destek alabilecekleri bireylerin bir kısmını veya tamamını kaybedebilmektedirler. Bu durum özellikle yeni bir yerleşim yerine geçişte kişiler için kritik bir öneme sahip olduğundan zorlayıcı bir yapıya sahiptir (Mawani, 2014). Göçmenler, ihtiyaç duydukları sosyal desteği alamadıklarında çaresizlik, hayal kırıklığı ve umutsuzluk yaşamaktadırlar. Ayrıca resmi bir sosyal desteğin de olmaması durumunda göçmenler kendilerini sınırlandırılmış hissederek çaresizlik yaşarlar (Simich, Mawani, Wu ve Noor, 2004).

Göçmenler yaşamlarında şiddetli çatışmalar ve aile bireylerinden zorla ayrılmalar gibi akut travmatik olaylara da maruz kalmışlardır (Jaranson, Butcher, Halcon, Johnson, Robertson, Savik, vd., 2004). Mali, coğrafi ve / veya politik engeller nedeniyle aile ve arkadaşlarıyla yakın bağları olan bireyler, sevdikleri insanların refahıyla ilgili endişelenirler. Bazen yakın aile bireylerinin ayrılması göç sürecinde gerçekleşir. Aileler siyasi şiddet olayları veya kaçma esnasında ortaya çıkan diğer problemlerden dolayı bazı üyelerini kaybedebilirler. Bazı durumlarda ise aile üyelerinin bir kısmı göç ederken, kalan kısmı ancak birkaç ay veya yıl sonra göç edebilir. Bu uzatılmış ayrışma/ayrılma durumu ilişkiler ve bireyler üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Mawani, 2001).

Bunların yanında göçmenlerin yerleştikleri ülkelerde yaşadıkları dil güçlükleri, istihdam mücadelesi, kaynakların azlığı ve ulaşımın zorluğu gibi nedenler alınacak olan sosyal desteğin önündeki engellerdir (Guerin, Abdi ve Guerin, 2003). Ancak sosyal destek durumu, kültürlerarası farklılıklar gösterebilir. Gelineen ülkenin durumu ve göçmenlerin kendi kültürü uyum durumlarını etkilemektedir (Simich, Este ve Hamilton, 2010).

Göçmenlerde Koruyucu Faktörler

Göçmenler pek çok risk faktörüne sahip olabilirler, ancak bu kişilerin bireysel, ailesel

ve toplumsal destek sistemleri ile birlikte bu risklerden etkilenmeyerek veya daha az etkilenerek süreci geçirmeleri mümkündür (Mawani, 2014).

Birçok zorluğa rağmen göçmenler, kendi kültürlerinden getirdikleri kodlar ile yaşarlar. Bu kültür onların uyumları ile ilgili süreçleri etkilemektedir (Pickren, 2014). Göçmen bireylerde kültürün korunduğu en önemli yapı dildir. Bazı araştırmalar, göç eden ailelerde anne-babaların, çocuklarına evde kendi dillerini konuşmayı teşvik ettikleri göstermektedir. Dini törenler ve ritüeller de göç eden bireylerde kültürün korunmasına yönelik koruyucu faktörlerdendir (Inman, Howard, Beaumont ve Walker, 2007).

Göçmenler sosyal destek için derneklere, etnik ve dini topluluklara katılarak sosyal destek ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar. Ayrıca geniş aile yapısı bu destek açısından önem arz etmektedir (Mawani, 2014). Aile ve toplum üyeleri arasındaki sosyal destek ve aile ritüelleri göçmenlerde yılmazlık kaynakları açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu kapsamda aile içi açık ve net bir iletişimin varlığı önemlidir (Carranza 2007). Dünyadaki göçmen hareketliliğine bakıldığında çoğunlukla batılı olmayan ülkelerden batıya doğru bir geçiş görülmektedir. Batılı olmayan bu aileler için geniş aile ve akraba kavramları oldukça önemlidir. Bu bireyler ailelerinin yanlarında olma sorumluluğunu hissederler. Ulaştırma ve daha ucuz iletişim teknolojilerine erişimin artması, bazı göçmen gruplarının kendi ülkelerindeki aile ve arkadaşlarıyla yakın bağlarını korumalarına imkân sağlamıştır. Bu durum aile yapısının korunmasına katkıda bulunmaktadır (Mawani, 2014).

Göçmenler yerleştikleri ülkelerde belirli mahallelerde toplanmaya eğilimlidirler. Bu durum onların ruh sağlığının korunmasında önemli bir yapıdır. Ancak yerleşilen mahallelerin ev sahibi toplumun demografik, sosyal, kültürel ve psikolojik bir parçası olduğu unutulmamalıdır (Mawani, 2014). Birçok göçmen, destek için kendi sosyal / etnik grup içinde kalma konusunda daha fazla isteklidir ve bu durum onlar için bir rahatlama kaynağıdır (Mawani 2001). Yeniden yerleşim sürecinde göçmenlere verilen empatik ve pratik sosyal destek, semptomların azalmasında önemli bir role sahiptir (Mawani, 2014). Sosyal destek, göçmenlerin yalnızlıklarını azaltma potansiyeline sahiptir. Yalnızlıklarını yenen göçmenler, bu sayede sosyalleşerek aidiyet duygularını geliştireceklerdir (Jaranson, vd., 2004). Geline toplumdaki diğer bireylerin desteği göçmenlerin yerleşim süreçlerinde oldukça kritiktir. Kendi ailesinden ve arkadaşlarından kopan birey için bu durum son derece önemlidir (Simich, Beiser ve Mawani, 2003).

Gençler yetişkinlerle kıyaslandığında doğası gereği yılmazlık yeterliliklerine daha fazla sahiptirler. Göçmen gençler yeniden yerleşim süreçlerinde ailelerine dönük bir sorumluluk hissetmektedir. Eğer bu sorumluluklarını yerine getirmezlerse ailelerinin mutsuz olacağını

düşünürler. Göçmen gençlerin yeniden yerleşim sürecinde aileleri için aldıkları sorumluluklar: Bilgi ve hizmet verme, dışarıda ve evde gerekli durumlarda tercümanlık, ücretli işler yolu ile ekonomik destek sağlamak, temel işlerde yardım (örneğin ev kiralama ve taşınma gibi), küçük kardeşlere eğitim desteği vermek, küçük kardeşler ve aile büyükleri ile ilgilenmek, onlara sevgi/saygı göstermek şeklinde sıralanabilir (Shakya, Guruge, Hynie, Htoo, Akbari, Jandu, vd., 2014).

Yaşanılan bu tür risklere rağmen göçmenlerin bu süreçlerde, nasıl yılmadan ayakta durdukları ve nasıl başettikleriyle dolayısıyla nasıl yılmaz bireyler olabileceği ile ilgili daha fazla bilgiye ihtiyaç vardır. Bu nedenlerden dolayı araştırma kapsamında savaş mağduru göçmenlerin yılmazlık kaynakları incelenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı Suriyeli göçmen üniversite öğrencilerinde risk ve koruyucu faktörler temelinde yılmazlık kaynaklarını derinlemesine incelemektir. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- Suriyeli göçmen üniversite öğrencileri hangi risk faktörlerine sahipler?
- Suriyeli göçmen üniversite öğrencileri hangi koruyucu faktörelere sahipler?
- Suriyeli göçmen üniversite öğrencilerinde yılmazlık sonuçları nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Son yıllarda çeşitli bölgelerde yaşanan savaş ve terör olayları birçok insanın hayatında önemli değişikliklere neden olmuştur. Savaştan dolayı insanlar evlerini, arkadaşlarını, okullarını, ailelerini bırakmak zorunda kalmışlardır. Birçok insan çareyi kendi ülkelerini terk ederek başka ülkelere sığınmakta bulmuştur. Böylece kendi ruh ve beden sağlıklarını koruyarak kalan aile üyelerine yardımcı olabilecek yapıyı oluşturmaya çalışmışlardır. İnsanların kendilerini ve yakınlarını korumak için çıktıkları bu yol, beraberinde tarihin en önemli göç dalgalarından birini oluşturmuştur. Dünya'nın tamamının etkilendiği bu durumdan en çok etkilenen ülkelerden birisi de coğrafi konumundan dolayı Türkiye'dir. Son verilere göre Türkiye'deki göçmen sayısı beş buçuk milyondur (UNHCR, 2017). Bu kişilere verilecek olan temel yardımların yanı sıra ruh sağlığı hizmeti de bir zorunluluktur. Çünkü göç sonrasında bireylerde çok önemli ruh sağlığı sorunları yaşanmaktadır (Beiser 2005).

Yakushko ve Morgan (2012), göçmenlerin yılmazlık süreçleri ile ilgili çalışmaların

kısıtlı olduğunu ve ayrıca ileride yapılacak olan çalışmaların ise kültürel değerlere hassasiyet gösterilmesi açısından nitel olarak yapılmasının önemini vurgulamaktadırlar. Dünyanın birçok farklı yerinden, farklı ev sahibi ülkelere giden göçmenlerin yaşadıkları süreç birbirinden çok farklıdır. Bu sebeple derinlemesine yapılan nitel analizler sürecin daha net bir biçimde ortaya çıkmasına katkıda bulunacaktır. Yapılan araştırma Türkiye’de göçmenler ile ilgili yapılan ilk yılmazlık çalışması olması nedeni ile büyük önem arz etmektedir.

Özellikle yaşadığımız bölgede göçmen sayısının fazla olması ve bu göçmenlerin eğitim sistemine uyum sürecine ilişkin algıları ve yaşadıkları zorluklara ışık tutacak olması araştırmanın önemini ve güncelliğini göstermektedir.

Araştırma sonuçlarının bizimle birlikte yaşayan göçmenlerin hayatlarını daha iyi anlamamıza ve toplum içindeki empatiyi geliştirerek sosyal entegrasyonu kolaylaştırması adına da ayrı bir öneme sahiptir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmaya katılan bireylerin risk faktörlerini yoğun olarak yaşamalarına rağmen, eğitim süreçlerine devam ediyor olması, bu kişilerin yılmaz bireyler olduklarına dönük varsayımdır. Araştırma kapsamında yılmaz olduğu varsayılan bu bireylerin yılmazlık süreçleri incelenmiştir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları şu şekildedir:

- Araştırma 2016-2017 eğitim öğretim yılında Gaziantep İlinde ikamet eden 10 yabancı göçmen üniversite öğrencisinden alınan bilgilerle sınırlıdır.
- Yapılan görüşmelerin üç tanesi Arapça-Türkçe tercüme şeklinde yapılmıştır. Tercümana görüşmeler öncesinde gerekli bilgilendirmeler yapılmasına rağmen çeviriden kaynaklanabilecek bazı sınırlılıklar içermektedir.

1.6. Tanımlar

Yılmazlık: Olumsuz ve stresli yaşam deneyimlerine rağmen, zorlukların üstesinden gelebilen ve beklenenden daha iyi gelişme gösterebilen bireylerin ayakta kalmasını sağlayan geliştirilebilir özelliklere sahip olmaktır (Gürkan, 2006).

Göçmen: Kişinin hür iradesi ile maddi ve sosyal durumlarını geliştirebilmek adına bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi. (IOM, 2009).

Mülteci: Irkı, dili, dini, tabiiyeti belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeni ile vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden ilgili ülkenin korumasından yararlanmak isteyen kişi (IOM, 2009).

Risk Faktörü: Olumsuz bir durumun ortaya çıkma ihtimalini arttıran veya bir problemin devam etmesine neden olan faktörlerdir (Terzi, 2008).

Koruyucu Faktörler: Risk faktörlerinin etkisini azaltan, bireyin gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanmasına hizmet eden faktörlerdir (Sipahioğlu, 2008).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yılmazlık Kavramı ve Ortaya Çıkışı

Yılmazlık ile ilgili ilk araştırmalar büyük ölçüde II.Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Savaş, toplama kampları, radyasyon, açlık, ebeveyn kaybı ve diğer sorunlarla karşılaşan insanların yaşadığı süreçler, detaylı bir şekilde bu süreçte incelenmeye başlanmıştır. Norman Garnezy, Emmy Werner ve Michael Rutter gibi isimler savaşı farklı şekillerde ve yaşlarda yaşayan kişilerdi. Bu insanlar buradan aldıkları tecrübe ile daha sonra iyi birer yılmazlık araştırmacısı oldular (Masten, 2014).

Savaş sonrası sağlık örgütleri tarafından yapılan çalışmalar, hastalık olduktan sonraki süreçleri incelemesi açısından işlevsel değildi. Bu nedenden dolayı olası riskler üzerine çalışmalar yapıldı ve riskler üç ana gruba ayrıldı (Masten, 2014):

- Genetik riske veya ağır ruhsal problemlere sahip kişiler ile iletişim halinde olma (Şizofreni anne/baba vb.).
- Strese neden olan yaşam olaylarına maruz kalma (Savaş, yetersiz beslenme, boşanma, vb.).
- Yetersiz yaşam koşullarına sahip olma (Erken doğum, düşük sosyoekonomik düzey, eğitim seviyesi düşük anne, ergen ebeveyn).

Araştırmacılar bu risk faktörlerini inceleyerek, yüksek risk gruplarındaki çocukların tedavisi ve risklerin önlenmesi için çalışmalar yapmıştır. E. James Anthony, Emory Cowen, Norman Garnezy, Lois Murphy, Michael Rutter, George Vaillant ve Emmy Werner'ın aralarında bulunduğu ilk yılmazlık araştırmacıları böylece şu sorulara odaklanmaya başladılar (Masten, 2014):

- Kim iyi kalır ve iyileşir?
- Nasıl?
- Sağlıklı ve pozitif gelişimi korumak ve daha iyi hale getirmek için ne yapabiliriz?

Böylece araştırmalar hastalık boyutunu anlamaya çalışmaktan çok, riskleri önlemeye ve pozitif gelişime odaklanmıştır.

Yılmazlık, Latince geri sıçrama anlamına gelen “rebound” kelimesinden türemiştir. Konuşma dilinde de lastik gibi esnemek ve eski halini geri almak anlamında kullanılmaktadır.

Mühendislikte baskı ve yükten sonra bir malzemenin eski halini alması olarak kullanılan yılmazlık, ekolojide ise bir sistemin kendini yeniden düzenlemesi ve eski durumuna benzer bir şekilde varlığını sürdürmesi olarak tanımlanmaktadır (Gunderson, Folke, & Janssen, 2006). Yılmazlığa en yakın yaklaşım ise Genel Sistem Kuramı'nda (von Bertalanffy, 1968) yer almaktadır. Bu kurama göre yılmazlık, zorluklardan sonra sistemin uyum sağlaması ve hayatta kalmasıdır. Yaşayan bir sistem olarak insan, düzeni bozan tehditlere karşı uyum ve iyileşme sağlayabildiği zaman yılmaz olarak tanımlanabilir (Masten, 2014).

2.1.1. Yılmazlık Çalışmalarında Dört Dalga

Masten (2014) yılmazlık araştırmalarını dört ana dalga araştırma çatısı altında incelemiştir: Yılmazlık araştırmalarında ilk dalga araştırmacıları, yılmazlığın göstergelerini belirlemeye; risklere veya zorluklara rağmen var olan iyi sonucu tanımlamaya ve ölçmeye çalışmışlardır. İlk dalga araştırmacıları, “Yılmazlık nedir?”, “Nasıl ölçebiliriz?”, “Fark yaratan durum nedir?” soruları ile yılmazlık araştırmalarını şekillendirmeye çalışmışlardır.

Birinci dalga çalışmalarından esinlenerek yola çıkan ikinci dalga araştırmacıları şu sorulara odaklanarak yılmazlığı tanımlamaya çalışmıştır: “Yılmazlığa sebep olan süreçler nelerdir?”, “Koruyucu, geliştirici veya önleyici etkiler nasıl çalışır?”, “Risk bağlamında olumlu gelişim nasıl desteklenir?”

İlk iki dalganın sağlamış olduğu teorik bilgiler ışığında yılmazlığı müdahaleler yoluyla arttırmayı hedefleyen üçüncü dalga araştırmaları ortaya çıkmıştır. Üçüncü dalga araştırmaları ise şu iki soruya odaklanmıştır: “Yılmazlık geliştirilebilir mi?”, “Yılmazlığa sebep olan süreçler ile ilgili kuramlar var mıdır?”

Teknoloji ve bilimdeki hızlı değişimler, önceki yılmazlık araştırmalarının ışığında sistem odaklı, genlerin birbiri ile etkileşimlerine odaklanan, bağlamı çerçevesinde bireyi değerlendiren ve disiplinler arası bütünleşmeyi benimseyen dördüncü dalga araştırmalarını ortaya çıkarmıştır. Dördüncü dalga araştırmacıları daha çok şu sorular ile çalışmalarını şekillendirmişlerdir:

- Genetik farklılıklar yılmazlıkta nasıl bir rol oynamaktadır?
- Kişiler travmatik olaylar karşısında farklı duyarlılık gösterir mi?
- Aynı kişiler, aynı pozitif müdahalelere duyarlı mı?
- Beynin gelişimi yüksek düzeyde stresten nasıl korunur?

- Yılmazlığı geliştirmek için insanların uyum sistemlerini etkilemek mümkün müdür?
- Toplumlar ve topluluklar yılmazlığı nasıl sağlamaktadır?

2.1.2. Yılmazlığın Nörobiyolojisi

Yılmazlık araştırmalarındaki ilk çalışmalarda tıptan ve nörolojiden güçlü metaforlar kullanılmıştır. Bunun nedeni yılmazlık kavramıyla ilgilenen ilk araştırmacıların çoğunun klinik psikologlar, psikiyatrlar, çocuk doktorları ve benzer klinik uzmanlardan oluşmasıdır. Araştırmacıların birçoğu; erken doğum, düşük doğum ağırlığı, nörolojik anormallikleri, genetik olarak hassas olmak, şizofren bir ebeveyne veya ikize sahip olmayı birer risk olarak kabul eden çalışmalar yapmışlardır. Ancak bu çalışmaların olduğu yıllarda genetik, sinirsel veya diğer biyolojik seviyede yılmazlığı doğrudan ölçen araçların sınırlı olmasından dolayı araştırmaların ilk aşamaları daha kolay gözlemlenip değerlendirilebilecek davranış ve psikososyal süreçlere odaklanma eğilimindeydi. Zaman içerisinde teknoloji ve bilimdeki etkileyici gelişmeler nörobiyolojik süreçlerde yılmazlığa olan ilgiyi yeniden canlandırdı ve yılmazlık araştırmalarının dördüncü aşamasının güçlenmesine yardım etti (Masten, 2014).

Tıp bilimindeki bazı süreçlerin yılmazlık modelindeki koruyucu etkileri açıklamada kullanıldığı görölmektedir. Bağışıklık sistemini hafif de olsa zorlayarak antikor üreten ve vücudu koruyan “aşı”, yılmazlık sürecinde önemli bir metafor olarak kullanılmıştır. Bunun yanında astım hastalığının genetiği hakkındaki bulgular çocukların çiftliklerde mikroplara erken maruz kalmasının astıma karşı koruma sağladığını göstermiştir (Guerra & Martinez, 2008). Yani belirli bir çevrede (örneğin çiftlikte) büyüyen çocuklar, ortama uyum sağlamak için programlanarak kendilerine koruma sağlayan bir fırsat penceresini aralamış olmaktadır. Böylece çiftlikte büyüme kişileri solunum yolu enfeksiyonlarına karşı korur duruma gelmektedir (von Mutius & Radon, 2008).

Bu durum bir bağlamda koruyucu etki oluştururken, bir başka bağlamda birey için tehlike oluşturuyor olabilir. Tıp literatürünün yılmazlığa kazandırdığı bir başka durum ise tıpkı aşının acı vermesi gibi bazı durumların da kötü etkilerini koruyucu bir etki olarak gösterebilir. Örneğin alkol tüketimi, özellikle Kore ve Çin toplumlarında, yüzde kızarma, mide bulantısı ve hızlı kalp atışı gibi bazı olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu kötü sonuçlar bu kişiler için alkol bağımlılığına karşı koruyucu faktör olabilir (Masten, 2014).

2.2. Yılmazlık Modelleri

Masten (2001)'e göre yılmazlık ile ilgili farklı yaklaşımlardan oluşan modeller, üç gruba ayrılabilir (Masten, 2001). *Kişiyeye odaklı çalışmalar*, yaşam hikayelerinde yılmazlıkları ile ön plana çıkmış kişilerin tanımlanmasını içerir. Tek bir vaka incelemesi veya sadece gözlem sonucu oluşan yılmazlık çalışmalarının derlenmesi ile ortaya çıkmış bu yaklaşım, ciddi uyum problemleri yaşayan, risk altındaki bireylerde yılmazlığı sağlayıcı süreçleri içermektedir. *Değişken odaklı çalışmalar*, bireylerin gruplarındaki değişkenler arasındaki örüntüleri incelemek ve istatistiksel olarak test etmek için yaşanan deneysel çabalarlardır. Bunlar, yılmazlık için neyin önemli olduğunu belirlemek amacıyla, ölçülen özelliklerini, ilişkilerini ve çevrelerini deneyimleriyle ilişkilendirir. Zamanla daha çok gelişen istatistiksel teknikler ile birlikte birey ve değişken odaklı yöntemlerin özelliklerini birleştiren *karma yaklaşımlar* ortaya çıkmıştır. Bunun yanında yılmazlık ile ilgili bu yaklaşımların her birinin güçlü olduğu ve sınırlı kaldığı durumlar vardır (Masten, 2001).

2.2.1 Kişiyeye Odaklı Yılmazlık Modelleri

2.2.1.1. Tek Örneklemli Çalışmalar

Yılmazlık ile ilgili yapılmış ilk çalışmalar, zorluk yaşamalarından veya dezavantajlı durumda olmalarından dolayı uyum problemi yaşayan çocuklar üzerinde yapılmıştır. Garnezy (1982) bu çalışmaların değerini anlatmak için "Tek Vaka" makalesini yayınlamıştır. Bu doğrultudaki çalışmalar; savaş, istismar, azınlık olma, anne ve/veya baba kaybı, fiziksel yetersizlik, kaçırılma, esir düşme, kötü ebeveyn, madde kullanımı ve şiddet görme gibi çeşitli olağan dışı olumsuzluklara maruz kalmış ancak bu süreçler sonucunda hayatlarında başarıya ulaşmış kişilerin biyografilerini ve otobiyografilerini içermektedir. Bireysel bir durumun benzersiz olup olmadığının bilinmesi çok zor olduğundan dolayı bu tür çalışmaların genellenebilirlik sorunu vardır. Bu sınırlılıklardan dolayı araştırmacılar, büyük toplulukların daha fazla temsil edilebileceği ve aynı zamanda yılmazlık konusunda hipotezleri test etmeyi mümkün kılan daha geniş grup vakalarını birleştiren çalışmalara yönelmiştir (Masten, 2014).

2.2.1.2 Birleştirilmiş Vakalar

Birkaç kişi odaklı yılmazlık modeli vardır. Bunlar yılmaz bireyleri ve önemli zorluklar yaşamayan bireylere kıyasla ne gibi farklılıklar olup olmadığını incelemek üzere bir araya getirilmektedir. İlk ortaya çıkan yılmazlık modelinde, bazı sebeplerden dolayı kişilerin karşılaştıkları riskler onların gelişimini olumsuz anlamda etkileyerek uyumsuzluğa yol açar. Daha sonra ise risk grubu içinde, “iyi” veya “iyi sonuç veren” bir alt grup belirlenir. Yılmaz olan alt grup, yılmazlık ipuçlarını aramak için risk grubunun geri kalanıyla karşılaştırılabilir (Masten, 2014).

Klasik tek kişiye odaklı yaklaşımın en önemli örneklerinden biri, Kauai Boylamsal alışma’sıdır. İncinebilirlik ve risk üzerine yoğunlaşan bu çalışma, 1955’te Hawai’de 698 bebek ile başlamıştır. Çalışmanın dönüm noktası Werner ve Smith’in 1982 yılında yayınladığı “Vulnerable but Invincible: A Study of Resilient Children” başlıklı derlemesidir. Araştırmada 2 yaşından önce meydana gelmiş biyolojik ve çevresel riskleri bir araya getiren kümülatif risk puanına dayalı olarak, risk açısından yüksek olarak sınıflandırılan iki alt grup arasındaki farklar incelenmiştir. Bu risk faktörleri: Yoksulluk içinde doğmak, kronik aile uyuşmazlığı, anne/babanın fiziksel veya ruhsal hastalıkları ve ağır strestir. Bu ocukların hayatta kalanlarından yaklaşık üçte biri (201 kişi), belirlenen risk endeksinden dört veya daha yüksek puan alarak yüksek risk grubu olarak sınıflandırılmıştır. Yüksek risk grubundaki bu çocukların üçte ikisi 10-18 yaş arası problemler yaşarken, yaklaşık üçte biri okullarında başarılı, sosyal olarak yetkin, yasalara saygılı, topluma entegre olmuş ve ruh sağlığı yerinde olarak gözlemlenmiştir. Yüksek risk yaşamış olan bu iki grup (yılmaz olan ve zorluk yaşayan) yıllar içerisinde çeşitli değişkenler açısından karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmalar yılmazlık gösteren grup ile diğeri arasında önemli farklılıklar olduğunu gösterdi. Bu koruyucu ve geliştirici etkiler: ocukluğun başından itibaren kaliteli bakım hizmeti verilmesi, akrabalar, öğretmenler ve diğer kişiler ile daha olumlu ve destekleyici ilişkiler, daha iyi bilişsel beceriler ve etkileyici kişilik, özyeterlilik, iyimserlik ve başarılı olmak için motivasyon sahibi olmak, büyüdükçe daha fazla inanç ve dini bağlantılardır. Araştırmanın yetişkinlik dönemi için yapılan incelemeler sonucunda başlangıçta yılmaz olan kişilerin bu dönemde de yılmazlık gösterdikleri görülmüştür. Bu durumu, yüksek öğrenim, iş olanakları, askerlik hizmeti, pozitif / istikrarlı romantik ilişkiler/evlilikler veya bir dindar toplulukta aktif katılım yoluyla yetişkinliğe geçişte yaşananlardan dolayı olduğunu düşünmüştür ve bunu da fırsatların açılması olarak tanımlamıştır (Masten, 2014).

İlk yılmazlık modellerinde, risk aralığı sadece yüksek risk yaşayan kişiler için belirlendiğinden araştırmalarda bazı belirsizlikler ortaya çıkmıştır. Bu problemi çözmek için klasik modeldeki bir varsayson, karşılaştırmaya düşük risk gruplarını da eklemiştir. *Genişletilmiş klasik model*, grupları hem risk / olumsuzluk hem de ayarlama / uyuma göre sınıflandırmaktadır. Gruplar, insanları risk (ör. Yüksek, orta / karma veya risk veya olumsuzluk ölçütü düşük) ve uyum kategorileri (örn. İyi, orta / karma veya istenilen sonuçtan daha zayıf) ile sınıflandırarak oluşturulur. Düşük riskli grupların eklenmesi, yılmazlık sonuçlarının geçerli olduğu kriterlere sahip ancak yüksek risk veya sıkıntı yaşamayan insanlarla, yılmaz insanların karşılaştırılmasını mümkün kılmaktadır (Masten, Hubbard, Gest, Tellegen, Garmezy ve Ramirez, 1999).

2.2.2. Değişken Odaklı Yılmazlık Modelleri

2.2.2.1. Risk ve Eğimin Varlığı

Yılmazlık ile ilgili ilk yapılan araştırmalarda tek bir risk faktörünün sürekli olarak değişerek süreci etkilediği kabul edilmiştir. Ancak Sameroff (2006)'un yaptığı çalışmalar, tek bir risk faktörünün önemsiz olduğunu göstermiştir. Buna göre sorunların oluşumunda etkili olan durum, risk faktörlerinin birleşiminden kaynaklanmaktadır. Bu çalışmanın ardından yılmazlık araştırmaları riskleri belirlemeye çalışmıştır ve yaygın olan risk faktörleri şu şekilde belirtilmiştir: Statüsü göstergeleri (azınlık ırk/etnik durum gibi), ebeveyn faktörleri (lise mezunu olmama, annenin ilk doğumda henüz genç olması, ruhsal hastalıklar, madde kullanımı, suça karışma), aile faktörleri (tek ebeveynlik, kalabalık hane halkı, refah statüsü düşüklüğü, evsizlik) ve toplumsal faktörler (yüksek suç oranı, yüksek yoksulluk olan bölge) (Masten, 2014).

Risk faktörlerinin, diğer risk faktörleriyle ve kaynakların azlığı ile bir ilişkisi vardır. Yani eğer birey düşük gelire sahipse daha fazla toplumsal tehdite maruz kalma, düşük eğitimli anne babaya sahip olma ve daha az toplumsal kaynağa sahip olma eğilimindedir. Birçok risk eğrisi tersine, varlık eğrilerine çevrilebilir (Kiernan ve Mensah, 2011).

2.2.3. Riskler, Varlıklar, Arabulucular Ve Düzenleyiciler İle İlgili Yılmazlık Modelleri

Yılmazlık araştırmacıları, farklı seviyelerde riske maruz kalan çocuklar arasındaki sonuçları açıklayabilmek için farklı modeller geliştirmişlerdir. Bu modeller Masten (2014) tarafından aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır.

2.2.3.1. Dengeleyici veya Ana Etki Modelleri

Yılmazlığın en temel modeli, risk faktörlerinin olumlu sonuca doğrudan etkisini içermektedir. Risk, olumsuz herhangi bir deneyim olabilirken, varlıklar belirli düzeydeki yetenekler olabilir. Bu modeldeki müdahalenin temelinde; risk faktörünü oluşmasını engellemek (çocuk istismarını önleme), risk faktörünün yerine geçebilecek bir varlık oluşturmak (okuma becerisi için özel öğretmen ayarlamak) veya sürekli değişkeni olumlu sonuca çevirmektir (Dikkat becerilerini veya ebeveynleri geliştirmek/güçlendirmek) (Masten, 2014).

2.2.3.2. Aracı Modeller

Risk faktörleri bireyi her zaman doğrudan etkilemeyebilir. Bazı araçların olduğu süreçlerde birey, riskin etkisine dolaylı yoldan maruz kalır. Örneğin bir ekonomik kriz durumunda aile bu süreçlerden etkilenir ve ebeveynler arası çatışmalar, ruhsal problemler gibi bazı sıkıntılar başlar. Bu durum çocuk için bir risk oluşturur. Bu tür durumlarda ana risk faktörü olan ekonomik krize müdahale edilemeyeceğinden dolayı, çocuk için risk oluşturan aracı değişken olan aileyi güçlendirerek olumlu sonuçlar elde edilebilir (Masten, 2014).

2.2.3.3. Düzenleyici Modeller

Bu tür modellerde iki tür düzenleyici değişken vardır. Bunlardan birisi riskin harekete geçirdiği koruyucu faktör iken diğeri tehditin etkilemediği fakat yine de risk faktörünün etkilerini değiştiren (tehditin etkisini arttıran veya hafifleten) çeşitli düzenleyicilerdir. Riski harekete geçiren düzenleyici, araba kazası (risk faktörü) sırasında yolcuların alacağı zararı azaltmak (moderatör/yumuşatma etkisi) için açılan hava yastığına (koruyucu faktör) benzer. Eğer bir kaza yaşanmaz ise hava yastığının arabadaki yolcu için hemen hemen hiçbir koruyucu etkisi yoktur. İnsan antikorları da benzer bir biçimde tehdit olmadığı durumlarda devreye girmez. ABD’de bu yöntem ile kurulmuş, en önemli yapı 911 acil durum hattıdır. Ancak bireylerin kalıtsal özellikleri ve kişisel özelliklerinin, stres durumlarında verdikleri tepkiyi değiştirdiğini ispatlayan araştırmaları da dikkate almak gerekmektedir (Masten, 2014).

2.2.4. Kobasa'nın Arabuluculuk Modeli

Kobasa'ya (1979) göre dayanıklılık/sağlamlık, zorluk durumunun olumlu bir şekilde ve bir fırsat olarak anlamlandırılmasını ve aktif başa çıkma stratejilerinin kullanılmasını sağlar. Zorluk durumundan kaçmak yerine problem çözmeye ve destek aramaya odaklanmayı sağlar. Böylece olumsuz sonuçlanabilecek bir olay olumlu bir deneyime dönüşür. Zorluk durumunun olumlu bir şekilde anlamlandırılması ve aktif başa çıkma stratejileri de bireyin iyi olma durumu üzerinde etkili olarak yılmaz olmayı sağlar. Sağlamlık/dayanıklılık, fiziksel ve psikolojik sağlık açısından yılmaz olmayı ifade eder. Sağlam/dayanıklı insan, yaşanan olayların kontrol edilebileceğine dair bir inanca sahiptir, yaşam etkinliklerinin bir parçası olduğunu hisseder ve değişimi, gelişim göstermenin bir yolu olarak görür (Kobasa, 1979).

2.2.5. Brown ve Rhodes'un Kuramsal Modeli

Brown ve Rhodes (1991) risk altındaki gençlerde yılmazlığın hangi faktörler tarafından nasıl ve niçin beslendiğini bir modelle açıklamaktadırlar. Bu modele göre yılmazlık, işlev bozukluğundan kaçmaktan çok işlev bozukluğunun ardından gelen bir uyum durumunu ifade eder. Modelde dokuz unsur vurgulanmaktadır: Stres kaynakları, çocukluk dönemi boyunca karşılaşılan stresli durumları ifade eder. Çocukların etkili bir şekilde başa çıktığı stres kaynakları olduğu gibi stres karşısında incinir oldukları zamanlar da olmaktadır. İncinir oldukları bu durumlarda çocuklar daha önceki deneyimlerini, içinde buldukları çevrenin koşullarını ve kendi kişisel özelliklerini gözden geçirerek yaşadıkları zor durum ve olası çözüm yollarıyla ilgili bir değerlendirmede bulunurlar (faktörlerin değerlendirilmesi). Zorluk durumunun üstesinden nasıl geleceği konusunda kendisine yol gösterilen ve olumlu bir aile ortamında büyüyen yani olumlu aile yaşantılarına sahip olan çocuk, bir zorluk durumuyla başa çıkmada bu yaşantılardan yararlanır. Ailedeki olumlu yaşantılar, güçlük durumunun üstesinden gelmeyi sağlarken, olumsuz yaşantılar bunu engeller. Yaş, cinsiyet, sağlık durumu, zekâ, özel gereksinimler, güçlü ve zayıf yönler gibi kişisel özellikler ile ev dışındaki okul, iş, ilişkiler ve sorumlulukları kapsayan çevresel koşullar çocukların karşılaştıkları durumlara nasıl uyum sağladıkları üzerinde etkilidir. Aile yaşantıları, kişisel özellikler ve çevresel koşullar bir araya gelerek çocukların duruma nasıl uyum sağlayacaklarını belirler. Olumlu bir ev ortamı, yüksek zekâ düzeyi, olumlu bir rol modeli, güçlü dini inançlar, vb. destek mekanizmaları sayesinde bazı çocuklar zorluklarla daha kolay bir şekilde başa çıkar ve bu durum onları incinmez kılar. Kimi durumlarda çocuklar zorlukları aşmak için gerekli olan

yolları bulmada güçlük çekerler. Böyle durumlarda, işlev bozukluğuna yol açan ailevi sorunlar, tehlikeli bir semtte yaşama, özgüven eksikliği gibi faktörler, yılmazlığın ortaya çıkmasını sağlayacak faktörlere ağır basar. Yılmaz çocuklar, yılmazlık özelliğini kazanmadan önce işlev bozukluğu durumunu yaşarlar. Ardından, işlev bozukluğuna yol açan faktörleri yılmazlığı sağlayacak şekilde yeniden düzenlerler (Brown ve Rhodes, 1991).

2.2.6. Kumpfer'in Yılmazlığın Çatısı Modeli

Antik çağ Yunan tıp anlayışına göre hastalık, bireyin dünyasıyla uyum içinde olmamasından kaynaklanmaktadır. Akıl, beden ve bireyin dünyasında sahip olduğu güzellikler sağlıklı olmaya katkıda bulunmaktadır. Bu modelde, çocuğun kişisel güçleri, aile içi ya da kişiler arası dinamikler ile çevresel ya da toplum temelli stres kaynakları olmak üzere üç çeşit yılmazlık süreci ele alınmaktadır. Yılmazlığı geliştirmenin en önemli yollarından biri, yaşamda bir amaca sahip olmak ya da var oluşa bir anlam yüklemektir. Çocuklara tercih yapma şansı tanınarak çevreyi değiştirmeleri sağlanabilir. Bilişsel yeniden yapılandırma yoluyla stres yaratan durumla ilgili ilk düşünceler ve algılar değiştirilerek ya da zorluk durumuna yeni anlamalar yüklenerek başka bir deyişle “limonları kullanarak limonata yapılabileceği” öğretilerek zorlukların üstesinden gelinebilir. Çocuklar manevi (yeteneklerin, biricikliğin, içsel kontrol odağının ve yaşamın amacının desteklenmesi), bilişsel (benlik saygısının desteklenmesi, akademik becerilerin ve bilgilerin kazandırılması), davranışsal (model olma, davranışsal yeterliliği pekiştirme), duygusal (duyguları ifade etme, ruh halinin kontrol edilmesine model olma, pekiştirme) ve fiziksel (sağlıklı olmayı ve sağlıklı tercihler yapmayı öğretme ve pekiştirme) olmak üzere beş alanda desteklenerek yılmaz bireyler olmaları sağlanabilir (Kumpfer ve Summerhays, 2006).

2.3. Risk Ve Koruyucu Faktörler

Yılmazlık araştırmaları, daha çok çevredeki risk ve koruyucu faktörleri göz önünde bulundurarak, bireyin yılmazlık özelliklerini ne kadar yordadığı ile ilgili özelliklere odaklanmışlardır (Kumpfer, 1999). Herhangi bir değişkenin risk faktörü veya koruyucu faktör olarak belirlenmesinde kullanılacak kesin bir kriter yoktur. Bu nedenle olası risk ve koruyucu faktörlere karar verilirken bireysel, ailesel ve toplumsal düzeydeki değişkenler dikkate alınır (Gordon ve Song, 1994). Uzun süreli ruhsal problemlerin ortaya çıkma ihtimalini

ve bu problemlerin ağırlık derecesini artıran faktörlere risk faktörleri, insanın risk faktörlerine ve yetersizliklere direncini artıran koşullara ise koruyucu faktörler denmektedir (Reiss ve Price, 1996). Koruyucu faktör aynı zamanda, risk altındayken olumsuz bir sonucun ortaya çıkma ihtimalini azaltır (Cowan, Cowan ve Schulz, 1996).

Risk faktörlerinin kaynakları ve içerdikleri risk faktörleri şunlardır: 1) Aile açısından; alt sosyal sınıf, aile çatışmaları, ailedeki zihinsel hastalıklar, kalabalık aile, anne baba ile kurulan zayıf bağlar, aile yapısındaki bozukluklar ve iletişim sorunları. 2) Duygusal açıdan; çocuk istismarı, duyarsızlık, duygusal körelme, duygusal olgunlaşmama, stresli yaşantılar, düşük benlik saygısı, duygusal kontrolsüzlük. 3) Okul açısından; akademik başarısızlık, okulla ilgili moralsizlik. 4) Toplumsal açıdan; yakın çevredeki sosyal yapı sorunları, ırksal ayrımcılık, işsizlik, aşırı fakirlik. 5) Bedensel açıdan; duymusal yetersizlikler, organik sorunlar, nörokimyasal dengesizlikler. 6) Kişilerarası problemler; arkadaş reddi, yabancılaşma ve izolasyon. 7) Beceri gelişimi açısından; normalaltı zekâ, sosyal yetersizlik, dikkat eksikliği, okuma güçlüğü, zayıf iş beceri ve alışkanlıkları (Coie, Watt, West, Hawkins, Asarnow, Markman, Ramey, Shure ve Long, 1993).

Ailede, okulda ve toplumda ihtiyaç duyulan koruyucu faktörler şunlardır: Olumlu ve koruyucu ilişkileri içeren bir çevre, her çocuk için açık bir şekilde belirlenmiş yüksek beklentiler oluşturmak ve bu beklentilerin gerçekleştirilmesi için ihtiyaç duyulan desteği sağlamak, anlamlı katılımlar için olanaklar sağlamak, açık ve sürekli sınırlar oluşturmak, hayat becerileri öğretmek, bakım ve destek sağlamak (Kymlicka ve Norman, 2000). Öğülmüş (2001) ise koruyucu faktörleri dört bölüme ayırmıştır: Özel bir ilgi veya hobinin varlığı, mentörlük, aile desteği ve dönüm noktası sayılabilecek olaylar.

Benard'a (1991) göre toplumun yılmazlığı geliştirecek üç özelliği vardır. İlki, üyelerine çeşitli kaynaklar sunan sosyal kurumların varlığı. İkincisi, sosyal normların sürekli aktarımıdır. Bu şekilde toplum üyeleri istenen davranışların neler olduğunu öğreneceklerdir. Sonuncusu ise çocukların toplumsal hayata katılarak kendilerini toplumun değerli bir üyesi olarak hissetmelerini sağlayacak olanakların sunulmasıdır. Dengeli ve destekleyici bir toplumun en açık işareti sağlıklı bireylerin gelişimine imkân veren sosyal kurumlara sahip olmasıdır.

2.4. Kültür Bağlamında Yılmazlık

Çocukların yaşamları kültürel bağlamlara derinden bağlıdır ve gelişimi ailelerindeki

geleneklerden, değerlerden, ritüellerden, uygulamalardan ve inançlardan etkilenir. Kùltürler ‘‘hayatta iyi Şeyler yapma’’ kavramlarını ve beraberinde bireysel davranış beklentilerini òmür boyunca eş zamanlı olarak etkiler. Kùltürler aynı zamanda iyi bir çocuuğun nasıl yetiŐtirileceęi ve hayattaki zorluklarla başa çıkma ritüellerinin nasıl yapılması gerektiği konusunda rehberlik etmektedir. Kùltür konusu yılmazlık ile ilgili yapılan ilk araştırmalarda göz ardı edilse de son zamanlarda yapılan araştırmalar kùltürün önemini vurgulamaktadır (Ungar, 2012).

2.4.1. Kùltürler Arası Yılmazlık

SavaŐlarda ya da felaketlerde kùltürler ve topluluklar arasında yapılan çeşitli araŐtırmalardan elde edilen kanıtlar, sıklıkla tespit edilen koruyucu faktörler arasında bağlanma Őekilleri, problem çözmeye becerileri, umut ve inancın önemine iŐaret etmektedir (Masten, 2014).

Dünya Bankası, mevcut ekonomik krizden etkilenen çocuklarda riskleri azaltmak ve yılmazlığı desteklemek için bir dizi küresel programı gözden geçiren bir kitapta, müdahaleleri finanse ettikleri araŐtırmalardan örnekler çıkarmıştır. Araştırmacılar, bu programların başarılı bir Şekilde planlanmasında bağlamın ve kùltürün rolünü ve bunların etkililiğini vurgulamıŐlardır. Çalışmalarına örnek olarak, makroekonomik politikalardan direkt olarak okullara veya ailelere odaklanan müdahaleler ve dünya genelinde çeşitli bağlantılarda uygulanan bir dizi müdahaleler bulunmaktadır. Ekonomik krize karşı yapılan müdahaleler Őunları içermektedir: Eğitim sisteminin yaygınlaŐtırılması, eğitimi desteklemek için burs veya Őartlı nakit (kredi) programlarının yaygınlaŐtırılması, okuldaki öğrencilere gıda dağıtımının sağlanması veya ebeveynler için zihinsel sağlık kaynaklarının artırılması, okul sonrasında ve rehberlik alanındaki desteğin arttırılması, ulusal güvenlik ağlarının geniŐletilmesi, sağlık sistemlerinin korunması, nakit transferlerin artırılması, gençlere yönelik programlar, toplum temelli ebeveynlik müdahaleleri ve yetiŐkinlerin yanı sıra genç insanlar için de hedefli iş veya işsizlik programları (Lundberg, Wuermli, Silbereisen, Lundberg, Lamont, Behrman ve Aber, 2012).

Uluslararası Yılmazlık Projesi ve ardından gelen Yılmazlığa Geçiş Yolu Projesi, uluslararası bir araştırmacı ekibi tarafından kültürel yönelimin örneklerini sunmaktadır. Araştırmanın amacı kùltürler arasında yılmazlık ve ilgili uyum süreçlerinin küresel olarak genel ve içerik açısından spesifik özelliklerini aydınlatmaktır. Çok uluslu bir ekip, gençlerde yılmazlık için yeni ölçütler geliŐtirip, karma yöntemler kullanarak 5 kıtadan 14 toplulukta

yaklaşık 1.500 genç hakkında bir çalışma yürütmüştür. Yöntemleri, nitel mülakat yöntemlerini ve yeni yılmazlık ölçeklerini kullanan nicel değerlendirmeleri içermektedir. Çocuk ve Gençlik Yılmazlık Ölçeği, gençlere tüm alanlarda uygulanmıştır. Bu, 15 bölgeye özgü madde ve 58 ortak maddeyi içeren 73 maddelik bir kendini değerlendirme aracıdır. Bu 58 madde; kültürel, toplumsal, ilişkisel ve bireysel öğeleri içermektedir. Araştırmada çeşitli kültürlerde koruyucu faktörlerin ortak olabileceği görülmüştür. Bu durumun yanı sıra yapılan nitel görüşmeler neticesinde ortaya çıkan farklılıklara da vurgu yapılmıştır. İki durum da bir araya getirildiğinde kültürel bakış açısının koruyucu faktörleri değerlendirirken göz ardı edilemeyeceği görülmektedir (Ungar, 2008; Ungar, Ghazinour ve Richter, 2013).

Theron, Theron ve Malindi (2013) araştırmalarında Güney Afrika'daki Basotho gençliği ile ilgili yılmazlık araştırmaları yapmışlardır. Birçok geleneksel Afrika kültürü gibi, Basotho da Ubuntu felsefesine benzer Botho'ya değer verir. Ubuntu felsefesinde çocuk yetiştirmek ortak bir sorumluluktur, din değerlidir ve insanların karşılıklı dayanışması yüceltilir. İşbirliği, uyum, maneviyat ve insancıl uygulamalar çok değerlidir. Basotho toplumundaki yetişkinler tarafından yılmaz olarak tanımlanan gençlerin özellikleri, iyi iletişim becerileri ve olumlu sosyal destek sistemleri ile esnek ve azimli olarak belirlenmiştir. Verdikleri destekler bireysel ilişkiler açısından değil, güçlü bir topluluk destek sistemine bağlı olarak tarif edilmiştir. Bu gençlerin aynı zamanda geleceğe yönelik vizyonu, amaçları, eğitim yatırımları olduğu da görülmektedir. Ayrıca kontrol edilemeyecek durumlarda sakin kalmaları ve topluluk değerlerinin dışına çıkmamaları da bu gençlerin özellikleri arasındadır (Theron, Theron ve Malindi, 2013).

13 ülkedeki 13 ila 18 yaşlarındaki göçmenleri konu alan kültürler arası uyum konusunda yapılan diğer bir önemli araştırma, Etnokültürel Gençliğin Uluslararası Karşılaştırmalı İncelemesi (ICSEY)'dir. ICSEY sayısı 5000'i aşkın gençte gelişimsel ve kültürel uyum görevlerinin yanı sıra psikolojik iyilik halini de incelemiştir. Kültürler arası uyum konusunda yapılan bu kapsamlı araştırma, göçmen gençlerin buldukları ortalama yerli gençler gibi uyum sağladığını ve hatta bazen daha iyi uyum gösterdiklerini vurgulamaktadır (Berry, Phinney, Sam ve Vedder, 2006).

2.4.2. Kültür, Din ve Maneviyat

Kültür; aile ve okul bağlamlarına bir risk ve zorluk kaynağı olduğu kadar koruma ve yılmazlık da sağlayabilir. Etnik veya ırksal azınlıktan olan gençler ayrımcılıkla ve olumsuz kalıp yargılarla karşı karşıya kalabilirler. Ayrımcılık, Birleşik Devletlerde o kadar yaygındır ki

ırkçı veya etnik toplumsallaşma azınlık ailelerinde koruyucu bir süreç olarak incelenmektedir. Kültürel değer çatışmaları, çok kültürlü dünyada gezinmekte olan genç insanlara muazzam bir stres ve baskı oluşturabilir. Ağırlıklı olarak Müslüman olan bir ülkede, Hıristiyan bir çocuk, veya tam tersi durumlarda bireyler zorluklarla karşı karşıya kalabilir. Kültürel uyumsuzluklar aynı zamanda savaşta ve etnik çatışmalarda çocukların ezici bir travma geçirmesinde büyük bir rol oynamaktadır (Masten, 2014).

Hayatta umut ve anlam ifade eden derin dini inançlar bazen bir felakete neden olabilecek risk kaynaklarıdır. Çocuklar bazen dinsel uygulamalar kapsamında yıkıcı fiziksel ve cinsel istismara maruz kalmaktadırlar. Ayrıca bu istismar durumu çocuğu geleceğini etkileyecek derin yaralar açabilmektedir. Benzer şekilde doğal afetler; sevecen, şefkatli bir manevî figüre ve hayatın anlamına dair bireylerin inancını sarsabilir (Masten, 2014).

Ait olma, bağlanma ve anlam ihtiyaçları çete liderleri tarafından da istismar edilebilir. Aile veya daha büyük kültürler tarafından güvensiz, zulüm gören ve ihmal edilmiş çocuklar, karşı kültürel bir grup veya antisosyal çeteye sığınabilir. Çete katılımı, daha sonra şiddet veya riskli davranışlar içeren, okul terki ve diğer tehlikeli sonuçların riskini artırabilir (Howell, 2010).

Daha önce de belirtildiği üzere risk faktörleri koruyucu faktöre dönüşebilmektedir. Bu bağlamda kültürün, maneviyatın ve dinin koruyucu etkilerine dair çalışmalar bulunmaktadır.

Çok az ya da hiç maddi kaynağı olmayan barınaklarda yaşayan genç ebeveynlerden özellikle de ailesinden kopuk olanlar, genellikle inançlarının hayata devam etmelerini sağladığını bildirmektedir (Masten, 2014).

Panter-Brick ve Eggerman Afganistan'da 1000 ergen ve ailesi ile bir araştırma yürütmüştür. Yapılan araştırma sonucunda; inanç, aile birliği, hizmet, çaba, ahlak ve onurun Afgan ailelerin yılmazlıklarında merkezi bir rol oynadığı görülmektedir. Araştırmacılar, Afganistan'da gözlemledikleri iki ebeveynin yılmazlıktaki umudun göstergesi olarak sözlerini şu şekilde aktarmıştır : "Hayat umuttan beslenir" ve " Bir insanın umudu varsa, o zaman hayatını daha iyi hale getirmek için çalışabilir ve bilgi sahibi olabilir " (Eggerman ve Panter-Brick, 2010).

Bir başka araştırmaya göre ise, insanların kendi inanç sistemleriyle ve aynı inanca sahip kişilerle ilişkilerini sürdürmeleri koruyucu bir faktördür. Dinsel inançlar, farklı etnik ve sosyal sınıflardan olan çocukların davranışları için beklentiler ve standartlar oluşturarak, çocuğun uyumuna yardımcı olmaktadır (Masten, Best ve Garnezy, 1990).

Savaştaki çocuklarla ilgili yapılan araştırmalar dinsel uygulamaların yılmazlık açısından önemini vurgulamaktadır. Örneğin Sri Lanka'daki savaşta yetim kalmış çocukların incelendiği bir çalışmada, yetimhanelerdeki Budist ve Hristiyan ocuklar tarafından yapılan dini uygulamaların yılmazlık ile ilişkili olduğunu gözlemlemiştir (Fernando ve Ferrari, 2011).

Kirmayer, Dandeneau, Marshall, Phillips ve Williamson (2011) alışmalarında, Atlantik Kanada, Mi'kmaq yerli halkı tarafından uygulanan bir uzlaşma ve affetme rituelini tanımlamaktadır. Bu dini seramonide iki taraf arasında uzlaşı, özür dileme ve uyum sağlanması noktaları göz önünde bulundurularak yerli kültürün yılmazlığı arttırıcı yönleri vurgulanmaktadır.

2.4.3. Göçmen Paradoksu

Göçmen gençliğin yılmazlığı konusunda ilgi çekici konulardan biri, göçmen paradoksu kavramıdır. Göçmen paradoksu, birinci nesil göçmen gençlerin daha sonraki nesillerden daha başarılı ya da sağlıklı olabileceği gözlemine işaret etmektedir. Bazen birinci nesil göçmenlerin sonraki kuşaklara göre daha büyük sıkıntılarla veya kültürel uyum zorluklarıyla karşılaşabilmelerine rağmen daha fazla başarıya, sağlığa ve iyi oluşa sahip oldukları gözlenmiştir. Birleşik Devletler'de, birinci nesil göçmen çocuklar genellikle daha sağlıklıdır ve Birleşik Devletler, Avrupa ve Kanada araştırmalarında, ilk göçmenlerin gelecek kuşaklara göre daha az davranış sorunu gösterdikleri araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Ayrıca akıcı iki dillilik, göçmen gençler arasında daha iyi bir uyum sağladığı için, bu becerinin aile ve kültürel topluluk yeleri arasında daha geniş bir kültürel kaynak ağına erişebileceğini de öne sürülmektedir (Garcia Coll ve Marks, 2012).

İki dillilik ve iki kültürlü uygulamalar yılmazlığı arttırmanın çeşitli yolları olabilir. Gençler bu sayede geniş sosyal ağlar ile birlikte daha büyük toplumsal süreçlere dönüşebilen ilişkilerin avatajlarına sahip olarak ilk neslin başarıyı destekleyen niteliklerini kazanabilirler (Masten, 2014).

Bu durumu açıklamaya dönük çalışmalardan biri bu durumu kendi seçen ilk neslin kendine has başarısı ve yılmazlığıdır. Göç eden bireyler genellikle yeni bir ülkeye girmek için büyük zorlukların üstesinden gelir ve bu nedenle menşe ülke nüfusunun tesadüfi bir örneğinden daha sıradışı, akıllı, enerjik veya daha sağlıklı bir insan grubunu temsil edebilir. Yapılan bir araştırmada Amerika'ya ilk göç eden Meksikalı bireylerin daha yüksek başarı motivasyonuna sahip olduğunu, güçlü bir iş ahlakları olduğunu, hazzı erteleyebilme özelliklerine sahip daha

iyimser bireyler olduklarını ortaya çıkarmıştır. Araştırma kapsamında ayrıca bireylerin kendi kültürleri ile bağlarının korunmasının önemi belirtilmiştir (Buriel, 2012).

2.5. Göçmenlerde Yılmazlık Konusunda Yapılan Araştırmalar

Xu (2016), araştırması kapsamında yıllardır süregelen New Orleans'daki Vietnamlılar ile ilgili araştırmaları derlemiş ve yılmazlık süreçlerini incelemiştir. Vietnamlılar; yoksulluk, felaket, travma ve doğal afetler yaşamış bir topluluktur. Bu kapsamda yapılmış olan 42 araştırmanın incelenmesinden çıkan sonuçlar şu şekildedir: Anadil, kültürel normlar ve pratikler, dini inanç, öz yeterlilik, kolektif zihniyet ve güçlü ilişki ağları toplumsal yılmazlığın etkin belirleyicilerindedir (Xu, 2016).

McCleary 2016 yılında ABD' de yaşayan Karen göçmenlerinde toplumsal yılmazlık uygulamalarının zararlı alkol kullanımına olan etkisini araştırmıştır. Nitel olan bu araştırma kapsamında 34 göçmen ile 6 odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda yapılan yılmazlık uygulamaların alkol kullanımını durdurduğu ve azalttığı gözlemlenmiştir. Sonuçlar, toplum yapılarını çatışmalarla tahrip etmeden yeniden canlandırılmasını sağlamanın zararlı alkol kullanımını azaltmada gerekli olduğunu göstermiştir (McCleary, 2016).

Marshall, Butler, Roche, Cumming ve Taknint, araştırmaları kapsamında dil öğrenimini, eğitimi ve yeni bir ülkeye uyum sağlamaları için desteğe ihtiyaçları olan göçmen gençlerin ruh sağlığı süreçlerini incelenmiştir. Makale, literatürdeki temel bulguların özeti ve bilgedeki boşlukları gidermek için gelecek araştırmalar için öneriler ile sonuçlanmaktadır. Olumsuzluklar göz önüne alındığında, birçok genç göçmenlerin göç sırasında, sonrasında ve yeniden yerleşim sonrasında ruhsal sağlık sorunları yaşamasının şaşırtıcı olmadığı görülmüştür. Zorluklara rağmen, genç göçmenlerin uyum, azim ve yılmazlık sergiledikleri bulunmuştur. (Marshall, Butler, Roche, Cumming and Taknint, 2016)

Alessi tarafından 2016 yılında yapılan araştırmanın amacı cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı azınlık göçmenlerinin Birleşik Devletler ve Kanada'ya yerleşmesinde yılmazlığın artmasına katkıda bulunan faktörleri tanımlamaktır. Araştırma kapsamında Asya, Afrika, Karayipler, Doğu Avrupa, Latin Amerika ve Orta Doğu'daki ülkelerden Amerika'ya göç etmiş 26 kişi ile nitel görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılar depresyon, kaygı, travmatik stres ve yeniden yerleşim zorlukları ile ilgili olumsuzluklar bildirmişlerdir. Bu zorluklara rağmen yılmazlıklarına katkıda bulunan bir dizi faktör ortaya çıkmıştır: Umutlu ve pozitif kalma, toplumsal ve yasal hizmetlerden yararlanmak, önemli kişilerden ve arkadaşlardan destek almak, ne pahasına olursa olsun yapmak. Özellikle Afrika ve Karayipler'den gelen göçmenlerin

manevi yönelimlerinin yılmazlıklarını arttırdığı gözlemlenmiştir. Bulgular, bu faktörlerin göçmenlerin ağır travmanın etkilerini yönetmesine ve ev sahibi ülkeye uyum sağlamasına yardımcı olduğunu göstermiştir (Alessi, 2016).

Pieloch, McCullough ve Marks yaptıkları derleme araştırmasında göçmen çocuklar ile ilgili son 20 yıl içerisindeki yılmazlık araştırmaları bireysel, ailevi, okul ve toplumsal olarak yılmazlığı geliştirici faktörleri belirlemek amacıyla incelenmiştir. Bu inceleme sonunda sosyal destek (arkadaşlardan ve toplumdaki), aidiyet duygusu, eğitime önem verme, olumlu bir bakış açısı, aileye bağlılık ve ev kültürü ile bağlantıların göçmen çocuklar arasında yılmazlığı geliştirici faktörler olarak ortaya çıkmıştır (Pieloch, McCullough and Marks, 2016).

Kwong, Du ve Xu'nun 2015 yılında yaptıkları araştırmanın amacı yaşlı bireylerde yılmazlık süreçlerini incelemektir. Araştırma kapsamında 60 yaş üstü Asya ve Afrika kökenli New Orleans'da yaşayan 17 Amerikalı ile çalışılmıştır. Afrikalı yaşlıların Asya'lı olanlara göre toplumsal kaynaklarının daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bulgular, yılmazlığı teşvik etmek için alınan etkili önlemlerin (ör. Kültürel / topluluk açısından) uzun ömürlülüğü olumlu etkilediğini göstermektedir. Azınlık / göçmen yaşlılar için yılmazlık, güvenlik açıkları ile başa çıkma stratejisi sunmaktadır. Sonuçlar, bu kişilerin yılmazlık kaynaklarının toplu bir şekilde kimliklerini yaşamak olduğunu göstermektedir (Kwong, Du and Xu, 2015).

Buckingham ve Brodsky (2015) tarafından yapılan çalışma, Birleşik Devletlerde yaşayan karışık nesil 2 Salvador göçmen aileyle yarı yapılandırılmış bireysel, çift ve aile görüşmelerinden oluşmaktadır. Bu kapsamda bireysel ve aile görüşmeleri kültürleşme boşluğu tehlikesi ve aile yılmazlığı çerçevesinde incelendi. Bu çalışma; kültürel boşlukların incelenmesine bir aile yılmazlığı modelinin uygulanabileceğini, kültürel boşluklara uygulanan bu tür modellerin yaygınlaştırılmasının gerekliliğini ve bazı ailelerin kültürel boşlukların negatif sonuçlarla karşı karşıya iken gelişebileceğini göstermiştir (Buckingham and Brodsky, 2015).

Gerber, Hogan, Maxwell, Callahan, Ruggero ve Sundberg 2014 yılında Kosova'daki savaşın ardından çocukların yılmazlıkları ile ilgili süreçleri müzik aracılığı ile değerlendirmişlerdir. Shropshire Müzik Vakfı savaş sonrası Kosova'da yaşayan çocuklar için barış ve birlik kültürünü geliştirmenin yanı sıra iyileşme çabasını amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında bu programın stresi azaltmada ve yılmazlığı arttırmadaki etkisi incelenmiştir. Programa katılmayan, yeni katılan, 12 aylık katılım gösteren ve mezun durumdaki çocuklardan oluşan toplam 74 kişi araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda programa en az 1 yıl katılan çocukların, yakın zamanda kaybolan çocuklara göre daha az

duygusal ve bilişsel sorunlar yaşadığı gözlemlenmiştir (Gerber, Hogan, Maxwell, Callahan, Ruggero and Sundberg, 2014).

Peltonen, Qouta, Diab ve Punamäki tarafından 2014 yılında yapılan çalışma, 482 Filistinli okul çocuğunun, devam eden savaş koşullarındaki yılmazlık oluşumunu ve belirleyicilerini araştırmaktadır. Araştırma çocukların %33'ünün yılmaz grupta,% 20'sinin kaçınan grupta olduğunu göstermiştir. Ancak, bunun yanında % 20'si savunmasız gruba, % 27'sinin de travmatik gruba ait olduğu göstermiştir. Araştırma sonucunda yılmaz gruptaki erkek çocukların savunmasız ve travmatik gruptaki erkeklerden çok daha iyi arkadaşlıklara sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu zor şartların çoğunda (yüksek travma) bile, erkeklerin iyi arkadaşlık ilişkilerinden yararlanabildiklerini ve önemli akran ilişkileri sayesinde yılmazlık geliştirdikleri gözlemlenmektedir (Peltonen, Qouta, Diab and Punamäki, 2014).

Kanada'da göçmen Çinli ailelerdeki 95 genç ile yapılan araştırma kapsamında etnik kimlik, başarı ve psikolojik ayarlama düzeyleri incelenmiştir. Enine kesitsel veriler kullanılarak, etnik kimliğin geliştirici etkileri gözlemlenmiştir. Düşük etnik kimliğin yalnızca erkekler için ortalamanın üstündeki depresif belirtilerle ortalama benlik saygısının altında olduğu görülmüştür. Bulgular, yüksek etnik kimliğin koruyucu bir etkisinin olabileceğini göstermiştir. Bu ön bulgular risk ve yılmazlık yapısının benimsenmesinin faydasını ve güçlü etnik kimliklerin teşvik edilmesinin değerini göstermektedir (Costigan, Koryzma, Hua and Chance, 2010).

Yeh, Kim, Pituc ve Atkins (2008) tarafından yapılan araştırma kapsamında Çinli göçmen gençlerin kültürel uyumları incelenmiştir. Araştırma çerçevesinde öğrenciler, veliler, öğretmenler, okul danışmanı ve destek personeliyle toplam 10 odak grup çalışması yürütülmüştür. Bulgular 6 temel temayı ortaya koymaktadır: Göçmen statüsüne bağlı sosyo-ekonomik değişiklikler; Uyum için bir engel olarak İngilizce yeterliliği; Aile yapısı ve dinamikleri, ırkçılık ve görünmez olmak ile ilgili zorluklar; Sosyal destek sistemlerine yönelik zorluklar; Birleşik Devletler'de gezinmek için birbirine bağımlı stratejiler. (Yeh, Kim, Pituc and Atkins, 2008).

Stewart ve arkadaşlarının (2008) Kanada'da yaşayan Somalili göçmenler ile yaptığı araştırmaya göre bu kişilerin aileden ayrılma, yeni topluluklar ile yeni bağlar kurmaya çalışma ve dil ile ilgili risk faktörlerine sahip olduğu görülmektedir. Sahip olunan bu risk faktörlerinin yanında kültürel ve dini değerlerler, özgüven ve sosyal desteğin varlığı ise koruyucu faktörler olarak belirtilmiştir (Stewart, Anderson, Beiser, Mwakarimba, Neufeld, Simich ve Spitzer, 2008).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmada savaş mağduru göç etmiş kişilerin yılmazlık süreçlerini daha detaylı inceleyebilmek adına nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Nitel araştırma; nitel veri toplama yöntemleri ile nitel bir sürecin izlendiği, durumların gerçekçi ve detaylı bir biçimde ortaya konulduğu bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırma kapsamında nitel araştırmaların bir türü olan “olgubilim (fenomenoloji) çalışması” kullanılmıştır. Olgubilim çalışması, bize tümüyle yabancı olmayan ancak tam olarak kavrayamadığımız olguların derinlemesine ve ayrıntılı bir biçimde incelenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

3.2. Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Türkiye’ye kendi ülkelerindeki savaştan dolayı göç etmiş 21-28 yaş aralığındaki genç göçmenden oluşmaktadır. Nitel araştırmalarda örneklemin büyüklüğü verilerin doyum noktasına ulaşması ile ilgilidir. Doyum noktasına ulaşıldıktan sonra bilgiler tekrar edeceğinden yeni veriye ihtiyaç duyulmamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu kapsamda araştırmaya katılan 5 kadın, 5 erkek birey ile veriler doyum noktasına ulaşmış ve bu kişiler araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur.

Araştırmaya dâhil olan bireylerin Türkiye’ye göç ettikten sonra burada ikamet ettikleri süre 2,5 ve 5 yıl arasında değişmektedir. Araştırmaya katılan bireyler Halep, Bağdat, Lazkiye ve Şam’daki savaş durumlarından dolayı Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmışlardır (Tablo.1)

Araştırma kapsamında “ölçüt örnekleme” yöntemi ile çalışma grubu belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme, bir araştırmada gözlem biriminin belirli niteliklere sahip kişiler, olaylar veya nesnelere olduğu durumlarda belirlenen ölçütü karşılayan birimlerin seçildiği örnekleme yöntemidir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016).

Tablo 1. Araştırma çalışma grubu

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Türkiye'de Bulunma Süresi	Geldiği Şehir
K1	Kadın	24	5 Yıl	Halep
K2	Kadın	24	4 Yıl	Şam
K3	Kadın	24	3,5 Yıl	Halep
K4	Kadın	27	2,5 Yıl	Şam
K5	Kadın	21	5 Yıl	Halep
E1	Erkek	24	4,5 Yıl	Bağdat
E2	Erkek	28	3 Yıl	Halep
E3	Erkek	21	3,5 Yıl	Şam
E4	Erkek	21	5 Yıl	Lazkiye
E5	Erkek	25	5 Yıl	Halep

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında veri toplamak için “görüşme yöntemi” kullanılmıştır. Görüşme, bilgi almak amacı ile görüşülen kişiye bir dizi sorunun yöneltildiği bir veri toplama yöntemidir (Aypay, 2015). Yapılan görüşmeler araştırmacılar tarafından geliştirilen “Göçmen Üniversite Öğrencilerinde Yılmazlık Görüşme Formu” aracılığı ile yapılmıştır. Görüşme formuyla ilgili detaylı bilgi aşağıda verilmiştir.

Göçmen Üniversite Öğrencilerinde Yılmazlık Görüşme Formu

Bireylerin göç ettikleri ev sahibi ülkelerde yaşadıkları yılmazlık süreçlerini belirlemek amacıyla açık uçlu sorulardan oluşan bir görüşme formudur. Görüşme formunun hazırlanma sürecinde yılmazlık ve göç literatüründen yararlanılmış ve alandaki ölçek maddeleri de incelenerek nitel araştırmanın doğasına uygun bir biçimde sorular hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular iki alan uzmanı (Profesör ve Yardımcı Doçent) ve bir Ölçme Değerlendirme uzmanının (Profesör) katkıları ile birlikte toplamda üç revizyon geçirerek son halini almıştır. Göçmenlerin yılmazlık süreçlerinde rol oynayan risk faktörlerini, koruyucu faktörleri ve olumlu sonuçları ortaya çıkarmaya dönük detaylı bilgi imkanı sağlayan bu form toplamda 10 adet sorudan oluşmaktadır.

Görüşme soruları, görüşme sırasında sorulan soruya ek olarak bilgi alınmak istendiğinde “Bunu biraz daha açıklar mısınız” yapısındaki cümleler ile sonda görevi görür. Böylece araştırma ile ilgili daha fazla bilgi edinilir (Yalçınoğlu, 2015).

Bir adet pilot görüşmenin ardından görüşme formuna ek olarak iki soru eklenerek formun son hali olan 10 maddelik yapısı sağlanmıştır. Araştırma kapsamında yapılan bireysel görüşmelerin tamamı fiziksel koşulların uygun olduğu bir odada yapılmıştır. Görüşmeler esnasında katılımcıların yanında su ve peçete bulundurulmuştur. Katılımcıların ağladıkları zamanlarda görüşmelere aralar verilmiştir ve katılımcı kendini iyi hissettiğinde görüşmeye devam edilmiştir. Yapılan görüşmelerin 7 tanesi katılımcı ile bire bir yapılırken, 3 tanesinde katılımcıların dil ile ilgili yaşadıkları sorundan dolayı tercüman kullanılmıştır. Tercüme dilleri Türkçe ve Arapçadır. 3 görüşmeye de aynı tercümanın gelmesi sağlanarak ve görüşmeler öncesinde konuyla ilgili tercümana detaylı bilgiler verilerek tercümeden kaynaklı hatalar en aza indirgenmeye çalışılmıştır.

Nitel araştırmalarda güvenilirlik, araştırmacı tarafından sürecin detaylı bir biçimde açıklanması ve farklı araştırmacılar ile tutarlılığı gerektirir (Gibbs, 2007). Ayrıca nitel araştırmalarda inandırıcılığını arttırmak için araştırmacının güvenilirliği ve yapılan araştırmanın teorik dayanaklarının olması gerekmektedir (Çelik, 2014). Araştırma kapsamında sürecin ve bulguların net bir biçimde aktarılması, farklı uzmanların süreci izleyerek geri bildirimler vermesi ve bulguların literatür ışığında değerlendirilmesi güvenilirliği arttıran faktörlerdir. Ayrıca her görüşmenin ardından “katılımcı teyidi” alınarak yanlış veya eksik bir bilginin araştırmaya dahil olması engellenmiştir.

Nitel araştırmalarda geçerlik, belgelerin doğruluğunun araştırmacı tarafından kanıtlanabilir olması durumudur (Gibbs, 2007). Araştırmacının önyargılarından sıyrılması, araştırmanın betimsel geçerliliğe sahip olması, verilerin ve kodlamaların birden fazla

araştırmacı tarafından kontrol edilmesi ve katılımcılardan doğrudan alıntılar yapılması geçerliği arttıran durumlardır (Ed. Aypay, 2015). Araştırma kapsamında uygulamalar tarafsızlık ilkesi ile yürütölmüştür ve katılımcıların aktardığı her durum kayıt altına alınarak incelenmiştir. Verilen kodlanması aşamasında iki alan uzmanının da görüşleri alınarak kodlayıcılar arası uyuma dikkat edilmiştir. Ayrıca çalışmanın bulgular kısmında katılımcıların kullandığı cümlelere sıkça atıfta bulunulmuştur. Bu durumlar araştırmanın geçerliğini arttırmaktadır.

Görüşmeler öncesinde ve sırasında bazı zorluklar yaşanmıştır. Kültürel olarak “zaman” kavramlarına yüklenen anlamın farklı olması dolayısı ile bazı katılımcılar sıkça görüşmelerini iptal etmiş veya görüşme saatinden çok geç saatlerde görüşmelere katılmışlardır. Ayrıca görüşme sırasında bazı cümlelerin veya kelimelerin tam anlaşılmamasından dolayı amacından çıkılmamak kaydı ile sorular birkaç farklı biçimde sorulmuştur. Nitel araştırmanın doğasında olan bu güçlüklerle rağmen araştırma kapsamındaki hedeflere ulaşılmıştır. Görüşme formuna ait örnek maddeler aşağıdaki gibidir:

- Bu süreçte sizi güçlü kılan, size kendinizi iyi hissettirecek üç önemli özellik veya faktörü en önemliden başlayarak söyler misiniz?
- Hayatınızın bundan sonraki kısmı ile ilgili ne düşünöyorsunuz? Ne hissediyorsunuz?
- Bu süreçte yaşamınızı değiştiren bireysel, ailesel veya toplumsal bir engelle karşılaştınız mı? Ayrıntılı olarak açıklar mısınız? Örnekler verebilir misiniz?

3.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Katılımcılar ile yapılan görüşmeler, katılımcıların izinleri dahilinde sadece bu araştırma kapsamında kullanılmak üzere ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Kaydedilen görüşmeler, veri kaybı olmadan bilgisayar ortamına (Word Office) aktarılmıştır. Aktarılan bu verilerde bilgisayar destekli bir nitel veri analizi programı olan MAXQDA 12 ile içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi, verilerin tanımlanmasıyla birlikte saklı olan gerçeklerin ortaya çıkarılması ve verilerin birbirine benzeyen temalar çerçevesinde bir araya getirilmesidir (Yıldırım ve şimşek, 2013). MAXQDA 12 programı nitel araştırmaların geçerliğini ve güvenilirliğini arttırmak için birçok çalışmada kullanılmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Araştırma kapsamında örnekleme de bahsedildiği gibi 5'i kadın, 5'i erkek olmak üzere ülkelerindeki savaştan dolayı Türkiye'ye göç etmiş, Gaziantep Hasan Kalyoncu Üniversitesinde öğrenim hayatına devam eden 10 üniversite öğrencisi ile görüşme yapılmıştır. Tablo 2'den de görüldüğü üzere katılımcıların yaş aralığı 21 ve 28 arasında değişmektedir. Türkiye'de bulunma sürelerine bakıldığında katılımcıların en az 2,5 yıl boyunca burada yaşadıkları (ortalama 4.1 yıl) gözlemlenmektedir. Öğrencilerin fakültelerine bakıldığında bir kişinin Mimarlık Fakültesi'nde olması dışında diğerlerinin Sağlık Bilimleri ve Mühendislik bölümlerinde yer aldıkları görülmektedir. Katılımcıların Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmadan önceki eğitim durumları incelendiğinde çoğu katılımcının üniversitelerini bırakmak zorunda kaldıkları, diğerlerinin ise liseden sonra üniversite yaşantısını Türkiye'de devam ettirdikleri görülmektedir.

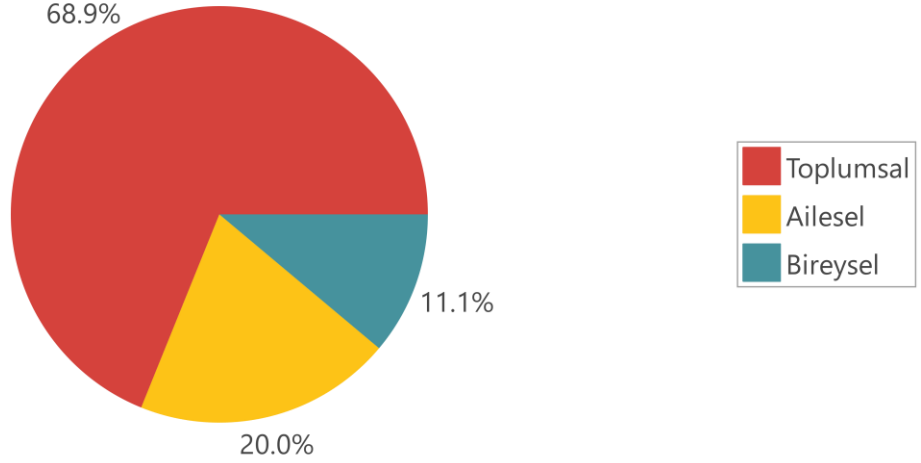
Tablo 2.Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Türkiye'de Bulunma Süresi	Fakültesi	Tr Den Önceki Eğitim
K1	Kadın	24	5 Yıl	Mimarlık	Üniversite Terk
K2	Kadın	24	4 Yıl	Sağlık Bilimleri	Üniversite Terk
K3	Kadın	24	3,5 Yıl	Sağlık Bilimleri	Üniversite Terk
K4	Kadın	27	2,5 Yıl	Sağlık Bilimleri	Üniversite Terk
K5	Kadın	21	5 Yıl	Sağlık Bilimleri	Lise
E1	Erkek	24	4,5 Yıl	Mühendislik	Lise
E2	Erkek	28	3 Yıl	Mühendislik	Üniversite Terk
E3	Erkek	21	3,5 Yıl	Mühendislik	Lise
E4	Erkek	21	5 Yıl	Mühendislik	Lise
E5	Erkek	25	5 Yıl	Mühendislik	Üniversite Terk

4.2. Risk Faktörleri Dağılımı

Katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucunda bireylerin sahip oldukları risklerin sınıflandırılması Şekil 1’de belirtilmiştir. Bu duruma göre katılımcıların yoğunluk olarak toplumsal risk faktörlerine maruz kaldığı görülmektedir. Toplumsal riskleri ailesel ve bireysel faktörlere bağlı riskler takip etmektedir.

Risk Faktörleri

Şekil 1.Risk Faktörleri Dağılımı

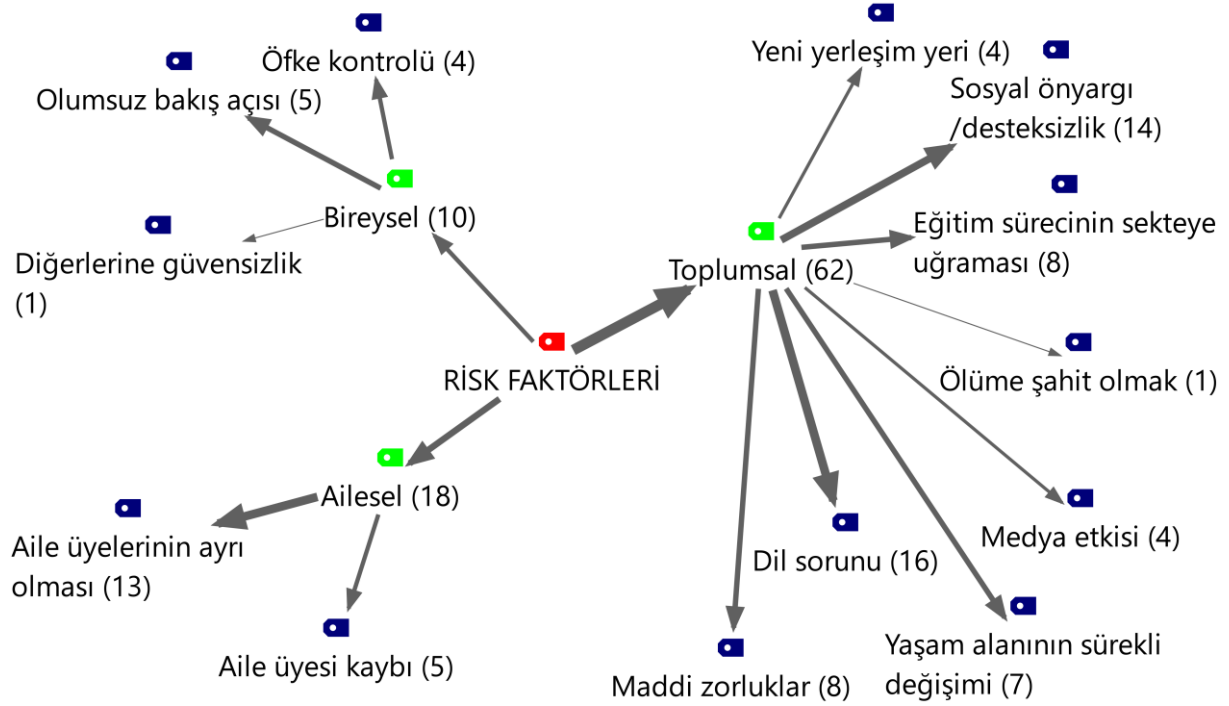
4.3. Risk Faktörleri Kaynakları

Katılımcıların sahip oldukları risk faktörlerinin bireysel, ailesel ve toplumsal kaynakları, kişi sayısı ve yaşanma yoğunluğuna göre Şekil 2’de görülmektedir. Buna göre katılımcıların sahip oldukları bireysel riskler; diğerlerine güvensizlik, hayata karşı olumsuz bakış açısı ve öfke kontrolünde çekilen güçlüktür. Bireysel risklerin kendi içerisinde barındırdığı yoğunluğa bakıldığında olumsuz bakış açısı ve öfke kontrolünün daha fazla olduğu görülmektedir.

Katılımcıların sahip olduğu ailesel risk faktörleri iki temel başlık altında toplanmıştır. Bir aile üyesinin kaybı ve aile üyelerinin birbirinden farklı yerlerde (şehirlerde/ülkelerde) olması belirtilen ailesel risk faktörlerindedir. Verilen cevaplar incelendiğinde aile üyelerinin birbirinden uzak oluşu yoğunlukla belirtilen bir ailesel risk faktörüdür.

Katılımcıların sahip olduğu toplumsal risk faktörleri incelendiğinde sekiz temel kaynak olduğu tespit edilmiştir. Bunlar; yeni yerleşim yerine geçmiş olmanın yaşattığı zorluklar, toplumun sosyal desteksizliği ve önyargısı, eğitim süreçlerinin sekteye uğraması, herhangi bir ölüme şahit olmak zorunda kalınması, medyanın olumsuz etkisi, yaşam alanının sürekli olarak değişimi, dil sorunu ve maddi yetersizliklerdir. Katılımcıların verilen cevapları incelendiğinde Türkçe bilmemek ile ilgili yaşadıkları dil sorunu en büyük toplumsal risk faktörü olarak görülmektedir. İkinci en önemli risk kaynağı ise sosyal önyargı/desteksizliktir. Geldikleri toplumda kabul görmemek ve ön yargı ile gözlemlenmek bu kişiler için önemli bir risk kaynağı konumundadır. Savaştan dolayı çoğu maddi kaynağını kaybeden bu kişiler için diğer önemli toplumsal risk ise maddi zorluklardır. Maddi zorluklar dışında, bireylerin daha önceden bir

üniversite okumasına rağmen orayı terk etmek zorunda kalmaları veya lise bitimi sonrasında üniversiteye geçiş aşamasının uzaması da bu kişiler için önemli bir risk faktörü durumundadır. Ayrıca katılımcıların Türkiye'ye gelmeden önce ve geldikten sonra sürekli olarak yerleşim yerlerini değiştirmeleri onlar için ayrı bir risk faktörüdür. Bu durumların dışında yoğunluk derecesine göre; Türkiye'deki sosyal ve kültürel çevreye uyum, sosyal medya aracılığı ile geldikleri ülkelerden aldıkları haberler ve bir ölüme şahit olmak bu kişiler için toplumsal risk kaynaklarıdır.

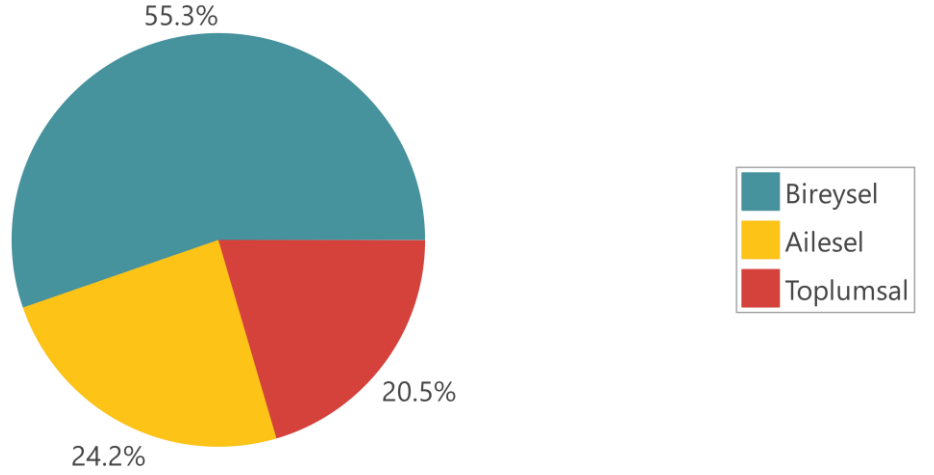

Şekil 2. Risk Faktörlerine İlişkin Kod-Teori Modeli

4.4. Koruyucu Faktörlerin Dağılımı

Katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucunda bireylerin sahip oldukları koruyucu faktörlerin sınıflandırılması Şekil 3'de belirtilmiştir. Buna göre katılımcılarda birincil koruyucu faktörün bireysel kaynaklı olduğu ve koruyucu faktörlerin yarısından fazla yoğunluğa sahip olduğu görülmektedir. Bireysel koruyucu faktörleri sırasıyla ailesel ve toplumsal koruyucu faktörler takip etmektedir.

Koruyucu Faktörler

Şekil 3. Koruyucu Faktörlerin Dağılımı

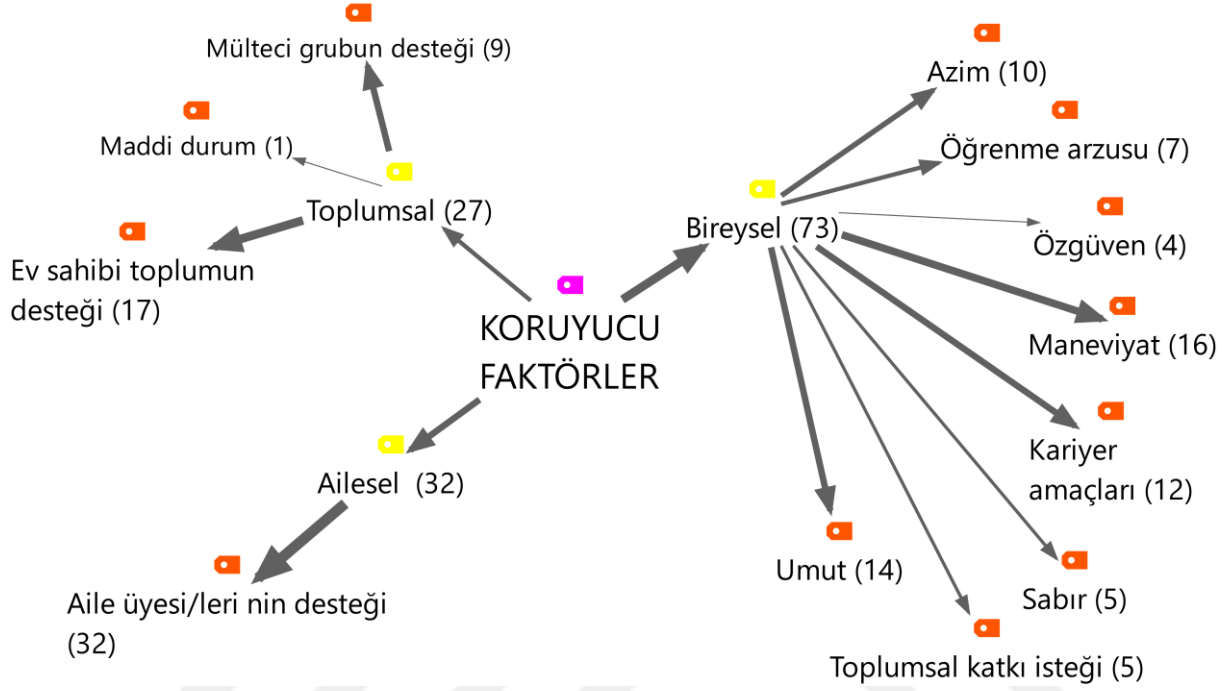
4.5. Koruyucu Faktörlerin Kaynakları

Katılımcıların sahip oldukları risk faktörlerinin bireysel, ailesel ve toplumsal kaynakları Şekil 4 deki Kod-Teori Modeli'nde belirtilmiştir. Buna göre bireylerin sahip oldukları toplumsal koruyucu faktörler; ev sahibi toplumdan aldıkları sosyal destek, kendileri gibi göç etmiş kişilerden aldıkları destek ve maddi durumun etkisidir. Toplumsal koruyucu faktörler yoğunluğa göre incelendiğinde ev sahibi toplumun desteğinin, katılımcılar için en büyük toplumsal koruyucu kaynak olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcılara kendileri gibi göçmen konumunda olan kişilerin verdikleri destek de gözlemlenmektedir. Sadece bir cevap da olsa maddi durumun iyi olması durumunda katılımcıların toplumsal bir koruyucu kaynağa sahip olduğu görülmektedir.

Aile üyelerinden birinin veya birkaçının desteğine dair katılımcılar tarafında yapılan vurgu yoğunluk olarak Şekil 4'de görüldüğü gibidir. Aile üyelerinin desteği bu kişiler için çok önemli bir ailesel koruyucu faktördür.

Görüşme yapılan bireylerin sahip olduğu bireysel koruyucu faktörler şu şekildedir: azim, öğrenme arzusu, özgüven, maneviyat, kariyer amaçları, sabır, toplumsal katkı isteği ve umut. Verilen cevapların yoğunluğuna bakıldığında katılımcılar için en önemli bireysel koruyucu faktörün maneviyat olduğu görülmektedir. Bu bireylerin sahip olduğu dini/manevi inanışlar yılmazlık için etkili bir koruyucu faktör konumundadır. İkinci olarak katılımcıların yaşam ile ilgili umutlarının önemli bir koruyucu faktör olduğu görülmektedir. Bir diğer önemli bireysel koruyucu faktör ise bu kişilerin bir kariyer amaçlarının olmasıdır. Yılmaz bireyler

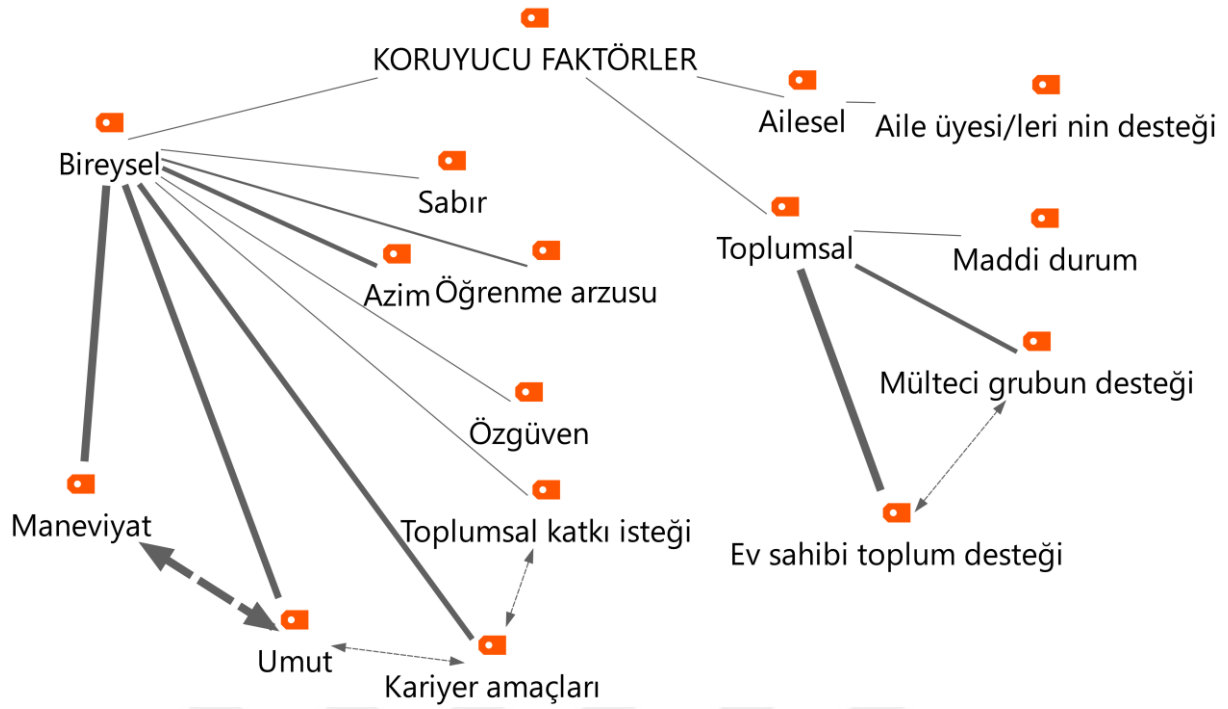
olunmasında meslek ve eğitim hayatı ile ilgili hedefler bu kişiler için önemli bir koruyucu kaynak konumundadır. Kariyere dair amaçlılığın ardından önemli bir diğer koruyucu faktör azimdir. Kişilerin hedef uğruna yaptıkları onların yılmazlığında etkili bir kaynak oluşturmuştur. Sürekli yeni şeyler öğrenme isteği, olaylar karşısında sabır etme, bulunduğu topluma katkı sağlama isteği ve özgüvene sahip olma ise sırasıyla diğer bireysel koruyucu faktörlerdir.

Şekil 4. Koruyucu Faktörlere İlişkin Kod-Teori Modeli

4.6. Koruyucu Faktörlerin İlişkisi

Görüşme yapılan katılımcıların verdikleri cevaplar sonucunda oluşan koruyucu faktörlerin ilişkisi Şekil 5'deki Kod-Birlikte Oluşma Modeli'nde belirtilmiştir. Buna göre kişilerin bireysel kaynakları içerisinde yer alan umut ve maneviyat arasında yoğun bir ilişkinin varlığı gözlemlenmektedir. Ayrıca cevaplar doğrultusunda kariyer amaçları ile umudun ve toplumsal katkı isteğinin de ilişkili olduğu görülmektedir. Ayrıca kişilerin sahip oldukları toplumsal koruyucu faktörler arasında göçmen grubun desteği ile ev sahibi toplumun vermiş olduğu destek arasında bireylere göre bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

Şekil 5. Koruyucu Faktörler Kod Birlikte Oluşma Modeli

4.7. Cinsiyete Göre Risk ve Koruyucu Faktörler

Kod Sistemi	ERKEK	KADIN
> Koruyucu Faktörler		
> Risk Faktörleri		

Şekil 6. Cinsiyete Göre Risk ve Koruyucu Faktörler Kod-Matris Tarayıcı

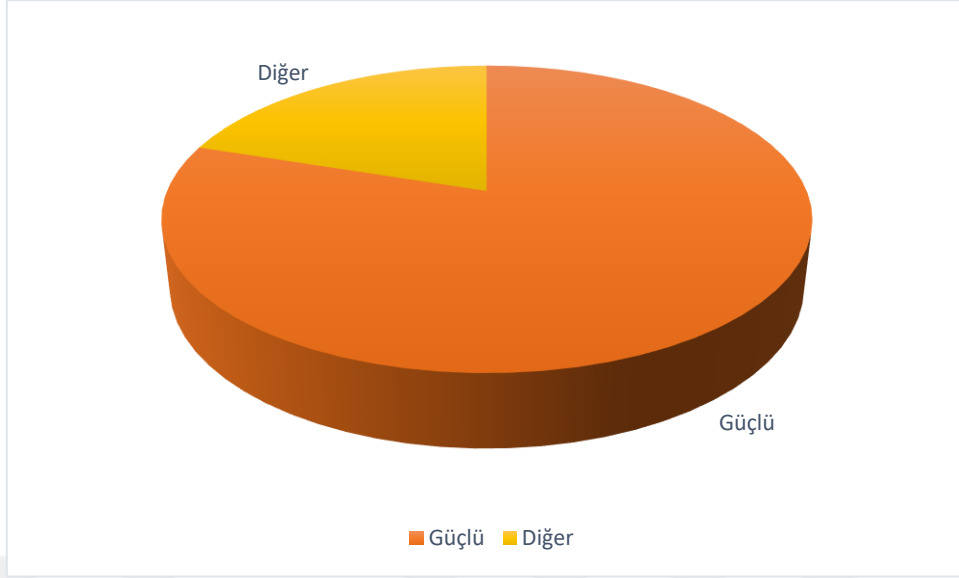
Şekil 6 incelendiğinde yılmazlık süreçlerinde cinsiyete göre risk faktörlerinin ve koruyucu faktörlerin aynı yoğunluklarda olduğu görülmektedir. Yani kadın ve erkek katılımcılar, kadınlar görece koruyucu faktörlerden daha yoğun olsa da, risk faktörlerinden de koruyucu faktörlerden de aynı oranda bahsetmiştir. Bu durum katılımcılar arasında cinsiyetin risk ve koruyucu faktörlerindeki yoğunluğa etkisinin benzer olduğunu göstermektedir.

4.8. Güçlü ve Mutlu Olmak

Katılımcıların çoğu kendini bu süreçlerin sonunda güçlü ve ayakta kalmış olarak nitelendirmiştir. (Şekil 7)

E2: “Güçlü hissediyorum, bir sürü şehir değiştirdim bunun için de güç gerekiyor.”

K5: “Çok güçlüyüm hiçbir şeyden korkmuyorum.”

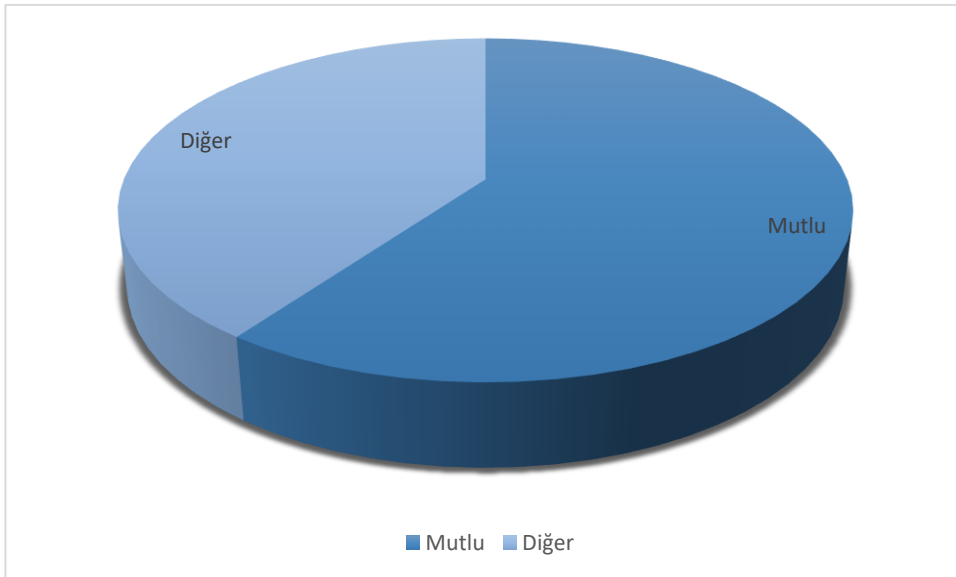

Şekil 7. Katılımcıların Kendilerini Güçlü Olarak İfade Etme Oranları

Katılımcılar güçlü olmanın yanında, her şeye rağmen şu anki hayatlarında memnun olduklarına ve mutlu olduklarına vurgu yapmışlardır (Şekil 8).

E4: “Mutluyum çünkü ekmeğimi rahat alabiliyorum, arkadaşlarım yanımda, istediğim yeri geziyorum.”

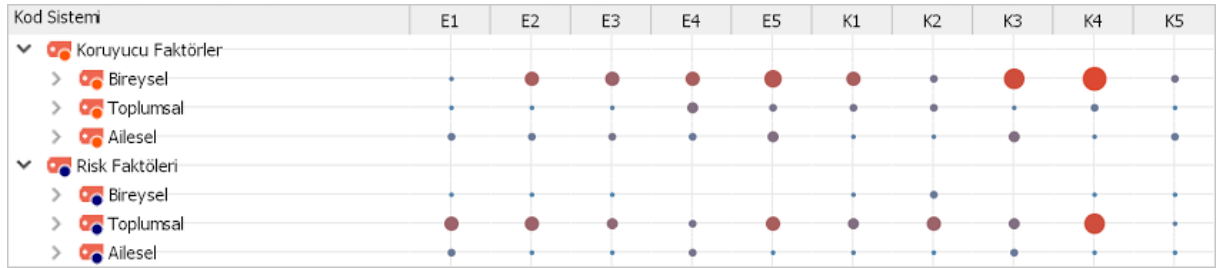
K1: “Mutluyum çünkü ailem yanımda.”

Şekil 8. Katılımcıların Kendilerini Mutlu Olarak İfade Etme Oranları

4.9. Katılımcıların Sahip Olduğu Koruyucu ve Risk Faktörleri

Araştırmaya katılan bireylerin sahip olduğu risk faktörleri ve koruyucu faktörlerin sınıflandırılmaları Şekil 9’da (Şekillerdeki yuvarlak biçimler yoğunluğu ifade etmektedir) verilmiştir. Şekil incelendiğinde bireylerin sahip olduğu risk faktörlerinden toplumsal faktörlerin daha yoğunlukta olduğu görülmektedir. E4 kişisi dışındaki tüm katılımcılar toplumsal risk faktörlerini diğer risk faktörlerine göre daha yoğun bir biçimde yaşadıklarını belirtmişlerdir. Kişilerin sahip olduğu koruyucu faktörler incelendiğinde ise bireysel koruyucu faktörlerin diğer koruyucu faktörlere göre daha yoğun bir biçimde yaşandığı görülmektedir. E1 kişisi dışında diğer bütün bireylerin bireysel koruyucu faktörlerinin yoğunluğu gözlemlenmektedir.

Şekil 9. Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörlerin Sınıflandırılması

Katılımcılara ait risk faktörleri ve koruyucu faktörlerin dağılımı Şekil 10’da (Şekillerdeki yuvarlak biçimler yoğunluğu ifade etmektedir) verilmiştir. Buna göre katılımcıların hikâyeleri tek tek göz önüne alındığında aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır.

E1 risk faktörleri içerisinde yedi adet duruma vurgu yapmıştır. Yaşadıkları riskler arasında onun için en yoğun olan faktörün **dil sorunu** olduğu görülmektedir. Bu sorunu E1 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Dil bilmeyişimiz en büyük problemimdi.”

E1’in yaşadığı bu risk faktörleri karşısında onun için koruyucu olan faktörlerin dört adet olduğu görülmektedir. Bu faktörler arasında en yoğun koruyucu faktörün **aile üyelerinin desteği** olduğu E1 tarafından vurgulanmıştır. Bu durumu E1 şu şekilde ifade etmiştir:

“Annem hep destekliyordu beni.”

E2’nin risk faktörleri içerisinde sekiz adet duruma vurgu yaptığı görülmektedir. E2 için bu faktörler arasında en yoğun olanı, **yaşadığı ortamın sürekli olarak değişmesidir**. Bu durumu ifade ederken kullandığı cümlelerden biri şu şekildedir:

“İlk savaşın başladığı yer üniversitemin olduğu yerd. Devlet savaşa çağırıldı beni,

oradan kendi memleketime geldim. Oradan sonra da okumak için Türkiye'ye geldim. Türkiye'de de birkaç yerden sonra Gaziantep'e geldim."

Yaşadığı bu risk faktörlerinin yanında E2 sekiz alanda koruyucu faktöre vurgu yapmıştır. Bu koruyucu faktörler arasında onun için en yoğun olanı, E1 katılımcısında da olduğu gibi, **aile üyelerinin desteğidir**. E2'nin bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

"Bütün aile üyelerim bana destek çıktı, en çok da Arabistan'daki kardeşim."

E3'ün hayatındaki risk faktörleri incelendiğinde beş alana ait risk gözlemlenmektedir. Bu riskler arasında en yoğun verilen cevaplar **dil sorunu** ile ilgili toplumsal risk faktörleridir. E3'ün bu durumu ifade ederken kullandığı cümlelerden birisi şu şekildedir:

"Herkes burada İngilizce bilmiyor, ben Türkçe bilmiyorum. Bu çok sıkıntı oldu. Mesela kardeşim benim rahatsız oldu. Bir ilaç kullanıyor. Hastanede de yattı bunun için. İki ay beklemem gerekiyormuş bir rapor için. Bir hasta 2 ay raporu nasıl bekleyebilir? Kendimizi tam anlamıyla ifade edemiyoruz. Bütün bunların üzerine iletişim kuramamak benim için zor oluyor."

Yaşadığı bu risk faktörlerinin yanında E3'ün sahip olduğu koruyucu faktörler yedi adettir ve en yoğun olan faktör ise **aile üyeleri tarafından görüldüğü destektir**. Bu durumu ifade ederken kullandığı cümlelerden birisi şu şekildedir:

"Annem babam var ve ben güçlüyüm".

E4'ün yaşadığı dört temel risk alanından en yoğun olanı **ailesel kaynağıdır**. E4'ün hayatındaki risk faktörlerine ilişkin kurduğu cümlelerden birisi şu şekildedir:

"Annemle kardeşimin vefatı hayatımdaki en büyük zorluktu, bir tek onlar vardı onlar da yok artık. Zor anlarda sarılabiliriz, öpebiliriz, aileyiz, babamı da bekleriz birlikte, yeriz içeriz birlikte, gezeriz ama artık yok oldular."

E4'ün yaşadığı bu risk faktörlerinin yanında sahip olduğu on adet koruyucu faktör alanından en yoğun olanı **ev sahibi toplumun desteğidir**. Bu durumu ifade ederken kurduğu cümlelerden birisi şu şekildedir:

"Adam gibi adam bir arkadaşım var, Trabzonlu bana çok yardımcı oldu. Geçen yaz da Bursa'ya gittim orda inşaat şirketleri var. Babası sen de oğlumsun dedi, babası çok iyi."

Sahip olduğu yedi risk kaynağı arasında E5'in en yoğun olarak üzerinde durduğu risk faktörü **eğitim sürecinin sekteye uğraması ve maddi zorluklardır**. Bu durumları ifade ederken kullandığı cümlelerden bazıları şu şekildedir:

"Bazen durumumuz çok kötü oluyor 4 ay önce kirayı ödeyemedik."

"Üniversiteyi 2.sınıfta bıraktım."

Risk faktörlerinin yanında sahip olduğu on koruyucu faktör arasından en yoğun olanı

E5 için **aile üyelerinin desteğidir**. Bu durumu ifade ederken kullandığı cümlelerden biri şu şekildedir:

“Babam bize çok güvenir, destek verir. .Kız kardeşim, abim de destek sağlıyor. Annem haramdan uzak dur der. Hepsi bana destek veriyor çok şükür.”

K1 sahip olduğu sekiz risk faktöründen onun için en yoğun olanı **sosyal ortamdan destek görmemesidir**. Bu durumu ifade ederken kullandığı cümlelerden birisi şu şekildedir:

“En başta bizi iyi karşılamadılar, kolay üniversiteye giriyorsunuz gibi şeyler söylediler.”

K1’in sahip olduğu koruyucu faktörler incelendiğinde ise aynı risk faktörünün koruyucu faktör olarak ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. **Ev sahibi toplum tarafından verilen destek** sonraki süreçlerde K1 için en yoğun koruyucu faktör konumuna gelmiştir. K1’in bu durumu ifade ederken kullandığı cümlelerden birisi şu şekildedir:

“Sonra hepsi yanıma geldi, hepsi bana yardım etti. Sonra gerçekten yavaş yavaş hepsi bizim sınıfta hepsi arkadaşım oldu.”

K2’nin sahip olduğu risk faktörleri incelendiğinde sekiz adet risk faktöründen en yoğun olanının **sosyal desteksizlik/önyargı** olduğu görülmektedir. K2’nin bu durumu ifade ederken kullandığı cümlelerden birisi şu şekildedir:

“Biraz da dışlanıyordum Gaziantep’te”

K2’nin sahip olduğu koruyucu faktörler incelendiğinde ise yedi koruyucu faktör arasından en yoğun olanlarının **kariyer amaçları, ev sahibi toplum desteği ve aile üyelerinin desteği** olarak görülmektedir. Bu durumları ifade ederken kullanılan cümleler şu şekildedir:

“Hayatımda hep Türkiye’ye geldikten sonra özel okul yapmak istedim, yatılı okul yani.”

“En çok destekleyenler Türklerdi.”

“Eşim ve kız kardeşimden destek aldım.”

K3’ün sahip olduğu altı risk faktöründen en yoğun olanları **sosyal desteksizlik/önyargı ve aile üyelerinin birbirinden ayrı olmasıdır**. Bu durumları K3 şu şekilde ifade etmiştir:

“Mesela her sabah beni okula bırakan babam şuan yanımda değil.”

“Bazıları kötü davranınca anlatmıyorum mesela. Misafirim sonuçta bir şey de diyemiyorum. Çevreden duyduğum şeyler zorladı beni.”

K3’ün koruyucu faktörleri incelendiğinde dokuz koruyucu faktör arasından en yoğun olanının **aile üyelerinin desteği** olduğu görülmektedir. K3’ün bu durumu ifade ederken kullandığı cümlelerden birisi şu şekildedir:

“Aile içinde herkes maddi ve manevi destek içinde. Maddi desteği babam ve abim sağlıyor ama manevi olarak hepimiz birbirimize destek oluyoruz.”

K4'ün sahip olduğu risk faktörleri incelendiğinde sekiz adet risk faktörü kaynağından en yoğun olanlarının **dil sorunu ve maddi zorluklar** olduğu görülmektedir. Bu durumları ifade ederken K4 tarafından kullanılan cümleler şu şekildedir:

“Benim en çok sorunum dil sorunu oldu.”

“En çok maddi durum zorladı bizi. Ev kiralari, faturalar gibi .”

K4'ün sahip olduğu koruyucu faktörler incelendiğinde ise yedi koruyucu faktör arasından en yoğun olanının **maneviyat** olduğu dikkat çekmektedir. K4'ün bu durumu ifade ederken kullandığı cümlelerden birisi şu şekildedir:

“Dua ediyorsak Allah bizi hiç bırakmayacak inşallah.”

K5' e ait risk faktörleri incelendiğinde dört risk faktörünün olduğu ve bunların yoğunluklarının aynı olduğu görülmektedir. **Öfke kontrolü, sosyal önyargı/desteksizlik, yen yerleşim yeri ile ilgili yaşanan sorunlar ve aile üyelerinin birbirinden ayrı olması** yaşanan risk faktörlerindedir. Bu risk faktörlerine ait K5'in ifade ettiği cümlelerden birisi şu şekildedir:

“Ben çok sinirliyim.”

K5 e ait altı koruyucu faktör incelendiğinde ise en yoğun olanın **aile üyesi desteği** olduğu görülmektedir. K5'in bu durumu ifade ederken kullandığı cümlelerden birisi şu şekildedir:

“Ailemin yanımda olması beni çok iyi hissettiriyor.”

Kod Sistemi	E1	E2	E3	E4	E5	K1	K2	K3	K4	K5
▼ Koruyucu Faktörler										
▼ Bireysel										
Toplumsal katkı isteği					•		•		•	
Kariyer amaçları		•	•	•	•	•	•	•	•	•
Sabır			•	•	•			•		
Özgüven		•		•				•		
Öğrenme arzusu	•	•	•	•	•	•				
Azim	•	•		•	•	•	•	•		•
Maneviyat		•	•	•	•	•		•	•	•
Umut		•		•	•	•		•	•	•
▼ Toplumsal										
Maddi durum							•			
Ev sahibi toplum desteği		•	•	•	•	•	•	•	•	•
Mülteci grubun desteği	•		•	•	•	•	•	•	•	•
▼ Ailesel										
Aile üyesi/leri nin desteği	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
▼ Risk Faktörleri										
▼ Bireysel										
Diğerlerine güvensizlik						•				
Öfke kontrolü		•				•	•			•
Olumsuz bakış açısı	•		•				•		•	
▼ Toplumsal										
Maddi zorluklar			•	•	•				•	
Medya etkisi		•			•		•		•	
Ölüme şahit olmak		•								
Eğitim sürecinin sekteye uğraması		•			•	•	•	•	•	
Sosyal önyargı/desteksizlik	•	•	•		•	•	•	•	•	•
Yeni yerleşim yeri	•					•	•			
Dil sorunu	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Yaşam alanının sürekli değişimi	•	•		•	•			•	•	•
▼ Ailesel										
Aile üyesi kaybı	•			•		•		•		
Aile üyelerinin ayrı olması	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•

Şekil 10. Bireylerin Sahip Olduğu Risk ve Koruyucu Faktörler

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Bu araştırmanın amacı savaş mağduru göçmenlerde risk ve koruyucu faktörler temelinde yılmazlık kaynaklarını derinlemesine incelemektir. Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar şu şekildedir: Katılımcılar daha çok toplumsal risklere maruz kalmaktadır. Bütün risk faktörleri arasında dil sorunu, sosyal önyargı/desteksizlik, maddi zorluklar, eğitim sürecinin sekteye uğraması, aile üyelerinin birbirinden ayrı olması ve hayata karşı olumsuz bakış açısı en yoğun olarak yaşananlardır. Katılımcıların koruyucu faktörleri incelendiğinde daha çok bireysel kaynaklı koruyucu faktörleri olduğu gözlemlenmektedir. Bütün koruyucu faktörler arasında maneviyat, kariyer amaçlılığı, umut, azim, aile üyelerinin desteği, ev sahibi toplumun desteği ve göçmen grubun kendi içerisindeki destek sistemleri daha yoğun olarak belirtilen koruyucu faktörlerdir. Ayrıca katılımcılar kendilerini daha yoğun olarak, mutlu ve güçlü olarak ifade etmişlerdir. Araştırma kapsamında elde edilen bu bulgular literatür ışığında incelenmiş ve tartışılmıştır.

Göçmenler doğal felaket, savaş ve siyasi ortam gibi durumlardan kaynaklı dış tehditlere maruz kalırlar (Mawani, 2014). Bu durum onların yeni yerleşim süreçlerinde oldukça zorlayan toplumsal risk faktörleridir. Ayrıca göçmenler; ekonomik, toplumsal veya siyasi birçok sebepten dolayı yerleştikleri bölgelerdeki yaşam alanını genellikle seçemezler (Mawani, 2014). Yaşam alanlarını seçemeyen göçmenler için riskler kaçınılmazdır. Hiç bilmedikleri bir ülkede, doğru ve yanlış ayırt etmede yaşadıkları problemler onları yeni toplumsal risklere taşıyacaktır. Masten (2014)' de belirttiği üzere bir risk, diğerini doğuracağından yaşam alanlarındaki riskler sürekli diğerini tetikleyecektir. Bu durum da var olan toplumsal riskleri yoğun olarak yaşamalarına sebep olmaktadır.

Katılımcıların en fazla yoğunlaştığı risk faktörlerinden birisi dil ile ilgili olan risklerdir. Dil, göçmen grubun yaşadığı en önemli risklerdendir (Stewart, Anderson, Beiser, Makwarimba, Neufeld, Simich ve Spitzer, 2008; Yeh, Kim, Pituc ve Atkins, 2008; Beiser, Simich, Pandalangat, Nowakowski, Tian, 2011; Stewart, Simich, Shiza, Makumbe, Makwarimba, 2012). Kendi dilinden başka bir dilde iletişim kurmak göçmenleri oldukça zorlamaktadır (Nwadiora ve Mcadoo, 1996). Bu durum onların yeterli kaynaklara ulaşmasında zorluklar yaşatmaktadır (Guerin, Abdi ve Guerin, 2003). Katılımcılar bakkaldan ekmek alırken, resmi evraklarda, hastanelerde, otobüste ve daha birçok alanda dil ile ilgili durumların onları

fazlasıyla zorladıklarını belirtmiştir. Bu durum onların bir koruyucu faktör olan sosyal ağdan da uzaklaşmasına neden olmuştur. Birçok katılımcı özellikle ilk zamanlardaki yalnızlıklarının sadece dil bilmemekten kaynaklı olduğunu belirtmişlerdir.

Sosyal desteğin varlığı göçmen grubun yılmazlığı için oldukça önemlidir (Pieloch, McCullough ve Marks, 2016). Ancak göç eden kişiler genellikle yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve ekonomik ayrımcılık gibi çeşitli önyargılarla karşı karşıya kalmaktadır (Yakushko, Morgan, 2012). Göçmenler yeniden yerleştikleri ülkelerde toplumsal önyargı ve entegrasyonlarını tehlikeye atan zorluklarla karşılaşmaktadır (Ellis, MacDonald, Klunk-Gillis, Lincoln, Strunin ve Cabral, 2010). Bu dışlanma ve önyargı beraberinde göçmenleri “görünmez olma” durumu ile birlikte yalnızlığa sürükleyebilir (Yeh, Kim, Pituc ve Atkins, 2008). Bu yönüyle sosyal desteğin kaybı, göçmenler için zararlı etkilere sahiptir (Reynolds, 2004). Irk, etnik ve dini nedenlerden dolayı ayrımcılık yaşayan göçmenlerin fiziksel ve ruh sağlığı açısından olumsuz etkilendiğini görülmektedir (Dunn ve Dyck 2000). Göçmenlerde sosyal dışlanma; eğitim, istihdam, konut vb. fırsatları sınırlandırarak benlik saygısını düşürmekte ve ruh sağlığını olumsuz bir biçimde etkilemektedir (Mawani, 2014). Ayrıca sürekli olarak dışlanan ve kimliği kabul görmeyen göçmen bir süre sonra kendi kimliği ile ilgili de bazı sorgulamalara gidecektir (Timotijevic ve Breakwell, 2000). Katılımcılar tarafından belirtilen önyargı ve desteksizliğin, göçmenlerin genelde maruz kaldığı risk faktörlerinden olduğu görülmektedir. Bu risk faktörü ruh sağlığını da doğrudan etkilediği için çok büyük önem arz etmektedir.

Katılımcıların eğitim ile ilgili süreçlerinin sekteye uğraması nedeninin, geldikleri ülkedeki savaştan dolayı okullarının yıkılması olduğu görülmektedir. Savaşın fiziki olarak ortada bir okul bırakmaması eğitim için oluşan birinci risk faktörüdür. Ayrıca yukarıda belirtildiği üzere yaşanan dil ilgili problemler ve göç durumu, süreç içerisinde eğitime devam etme imkanının hemen sağlanmasını engellemektedir. Ayrıca katılımcıların risk faktörleri arasında belirttiği yaşam alanlarının sık sık değişmesi durumu, eğitim için bir ortam sağlanmasını güçleştirmektedir.

Göçmenler genellikle savaş durumundan dolayı ülkelerini para alma fırsatı olmadan terk etmek zorunda kalırlar (Mawani, 2014). Bu durum onların yeni yerleştikleri ülkelerde mali durumlarında değişikliklere neden olmaktadır (Bennett ve Colleen, 1997). Katılımcılardan birçoğu bu durumu hayatlarından örnekler vererek aktarmışlardır. Ailesi holding sahibi, doktor, ünlü bir gazeteci, önemli bir çiftlik sahibi olan kişiler Türkiye’ye yerleştikten sonra kira ödeme hesabını yapar duruma gelmişlerdir. Ayrıca göçmenler yerleştikleri yeni ülkelerde istihdam sorunu yaşamaktadırlar (Ayca ve Berry, 1996). Geldikleri ülkelerde ucuz iş gücü olarak görülen göçmenler ülkemizde de olduğu gibi çok düşük ücretlere çalışmak zorundadırlar.

Araştırmaların da desteklediği üzere düşük ücret ile çalışmak, zaten parasız olarak gelinmiş bir ülkede göçmenler için ciddi bir risktir (Stewart, Simich, Shiza, Makumbe ve Makwarimba, 2012).

Katılımcıların yoğun olarak ifade ettiği bir başka risk faktörü ise aile üyelerinden ayrı olma durumudur. Aile yelerinin her birinin farklı ülkelerde olması veya aile yeleri bir yerde iken onlardan ayrı olarak tek başına uzak kalınması belirtilen ayrılık durumlarıdır. Göçmenler ile ilgili yapılan çalışmalar, bireylerin aile üyelerinden genellikle ayrılmak zorunda kaldıklarını göstermektedir (Jaranson, Butcher, Halcon, Johnson, Robertson, Savik, Spring, Westermeyer, 2004; Bennett ve Colleen, 1997). Bu durum aile üyelerinden birilerinin ölümü ile ilgili olabileceği gibi (Wenzel, Kastrup, Eisenman, 2007), fiziksel olarak farklı coğrafyalarda olmak ile ilgili de olabilir (Stewart, Anderson, Beiser, Makwarimba, Neufeld, Simich, Spitzer, 2008). Katılımcıların da üzerinde durduğu üzere aileden kopma sürecinin ardından da ailesel riskler devam etmektedir. Göç etmiş durumda olan bireyler, arkasında bıraktıkları sevdiklerinin refahı için endişelenirler (Mawani, 2001). Bu uzaklık ve beraberinde kurulamayan iletişimler göçmenler için başlı başına bir risktir (Stewart, Simich, Shiza, Makumbe, Makwarimba, 2012).

Katılımcıların yaşadıkları birçok riske rağmen onları yılmaz bireyler haline getiren pek çok bireysel, ailesel ve toplumsal koruyucu faktör vardır. Bunlardan yoğun olarak belirtilenlerden birisi maneviyata sahip olmaktır. Literatürde göçmenlerin dini/manevi eğilimlerinin yılmazlık süreçlerinde en önemli koruyucu faktörlerden birisi olduğu net bir biçimde belirtilmektedir (Greeff ve Human 2004; Stewart, vd. 2008; Alessi, 2016; Xu, 2016). Katılımcıların Ortadoğu'nun kültürel yapısından geldikleri göz önünde bulundurulduğunda dinin etkisi daha da açıklanabilir olmaktadır. Maneviyat bireysel bir biçimde koruyucu faktör olmayı sağlarken aynı zamanda yerleşilen toplumda göçmenlerin kültürel olarak da destek sistemlerini güçlendirmektedir (Inman, Howard, Beaumont, Walker, 2007). Ayrıca son yıllarda maneviyatın ruh sağlığını koruma açısından önemli bir yapı olduğuna dair kanıtlar da artmaktadır (Collins ve Guruge, 2008). Maneviyata sahip bireylerin yaşadıkları duruma dini anlamlar yüklemesi, onların bu dünyaya ve var olduğunu düşündükleri öteki dünyaya (ahirete) dair umut oluşturmalarına yardımcı olması beklenen bir durumdur.

Umut, katılımcılar tarafından belirtilen bir başka önemli koruyucu faktördür. Araştırmalar, hayata karşı pozitif bir bakış açısının ve beraberinde getirdiği umut duygusunun göçmenlerde yılmazlığın sağlanmasında rol oynayan önemli bir koruyucu faktör olduğunu göstermektedir (Alessi, 2016; Pieloch, McCullough ve Marks, 2016). Katılımcıların ifadelerinde daha yoğun olarak “en kötü durumları yaşadım ve şu an buradayım, yarın daha güzel olacak” ifadesine benzer vurguların kullanılması umudun en önemli göstergelerindedir.

Katılımcı profili düşünüldüğünde bazı araştırma bulguları da önem arz etmektedir. Stewart ve ark. (2012)'nin yaptığı araştırmada ve Kumpfer (1999)'in de belirttiği üzere genç göçmenler orta yaş göçmen gruba göre daha umutlu ve pozitif bir yapıya sahiptir. Bu durumu sağlayan nedenlerden birisinin gençlerin ailelerine karşı daha fazla sorumluluk hissetmesi (Shakya, Guruge, Hynie, Htoo, Akbari, Jandu, Murtaza, Spasevski, vd., 2014) olduğu düşünülebilir. Bu sorumluluk, ayakta kalmayı zorunlu kılacak olan umudun hep yeşil kalmasını sağlayan önemli bir kök görevindedir. Koruyucu fakör görevi gören umut, aynı zamanda bir yılmazlık göstergesi olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcılar tarafından belirtilen ve en dikkat çekici koruyucu faktörlerden birisi de bireylerin kariyer ile ilgili hedeflerinin olmasıdır. Araştırma kapsamında nitel araştırmanın doğasına uygun olarak keşfetmeye yönelik (Yıldırım ve Şimşek, 2013) en önemli bulgu kariyer amaçlılığıdır. Çünkü göçmenlerin kariyer süreçleri ile ilgili yeterli bir araştırma söz konusu değildir. Ancak istihdam ve eğitim sorunları yaşayan göçmenler için daha net kariyer çalışmaları yapılmalıdır (Yakushko ve Morgan 2012). Geçtiğimiz yıl yapılan bir araştırma kariyer amacının göçmenlerin yılmazlıklarını arttırmada önemli bir koruyucu faktör olduğunu göstermiştir (Pieloch, McCullough ve Marks, 2016).

Araştırma kapsamında katılımcılar tarafından belirtilen bir diğer koruyucu faktör ise azimdir. Azim, katılımcıların yılmaz bireyler oluşlarında önemli bir etkiye sahiptir. Genç göçmenlerin zorluklara rağmen azim ile birlikte yılmazlık göstermeleri görülen bir durumdur (Marshall, Butler, Roche, Cumming ve Taknint, 2016). Alessi (2016) araştırmasında göçmen gençleri, “ne pahasına olursa olsun azim gösteren” bireyler olarak nitelendirmiştir. Bir başka araştırmada ise Magro (2009), savaş mağduru gençlerin zorlu görevle atılan bir biçimde girişen ve azimli olduklarını göstermektedir.

Daha önce de vurgulandığı gibi sosyal destek göçmen grubun yılmazlık sağlamasında oldukça önemlidir (Stewart, vd., 2008; Pieloch, vd., 2016). Araştırma kapsamında katılımcılar, toplumsal kaynaklı iki sosyal destek sistemine değinmiştir. Daha yoğun olarak gelinen ülkedeki toplumun, yani ev sahibi toplum desteği, ikinci yoğunlukta ise kendileri gibi Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan göçmen grubun desteğidir. Araştırmalar, kökeni ne olursa olsun alınan sosyal desteğin göçmenlerde yılmazlık için önemli olduğunu göstermektedir (Alessi, 2016). Çünkü alınan sosyal desteğin yalnızlığı azaltmada önemli bir rolü vardır (Bhui, Craig, Mohamud, Warfa, Stansfeld, Thornicroft, vd., 2006). Ayrıca alınan sosyal desteğin bireyin benlik saygısını arttırmada önemli bir rol oynadığı görülmektedir (Turner, Lloyd, Roszell, 1999). Bu nedenlerden dolayı kaynağı hangi topluluktan alırsa alsın, sosyal desteğin varlığı oldukça kıymetlidir. Sosyal destek sisteminin gelinen toplumdaki üyelerce kurulması ise

göçmenler için ayrı bir öneme sahiptir. Geline toplumdaki diğer bireylerin desteği göçmenlerin yerleşim süreçlerinde oldukça kritiktir. Kendi ailesinden ve arkadaşlarından kopan birey için bu durum son derece önemli bir koruyucu faktördür (Simich, Beiser, Mawani, 2003). Ayrıca göçmenler geldikleri ülkelerdeki hükümet politikalarından ve politik durumdan etkilenmektedirler (Mawani, 2014). Bu etkinin Türkiye'deki göçmenler için bu zamana kadar olumlu bir yapı sergilediği ortadadır. Mevcut devlet politikası ve iki kültürün birbirine benzer dini ve günlük hayat ritüelleri katılımcılar açısından destek sisteminin kurulmasında kolaylaştırıcı faktörlerdendir. Ev sahibi toplumdaki aldıkları desteğin yanı sıra kendi göçmen grupları da katılımcılar için önemli bir etkiye sahiptir. Nitekim araştırmalar, göçmen olarak bir ülkeye yerleşen bireylerin kendi ülkelerinden insanlar ile bir arada olma eğilimlerinin daha fazla olduğunu göstermektedir (Stewart vd., 2012). Ayrıca göçmenler kendi gruplarından birileri ile iletişim kurduklarında onlar için bu durumun bir rahatlama kaynağı olduğu bilinmektedir (Mawani 2001). Bu destek sistemi Türkiye'de göçmen gruplar tarafından kurulan derneklerde ve kuruluşlarda daha iyi işletilmektedir. Katılımcılar da bu dernekler aracılığı ile sosyallik ihtiyaçlarını karşıladıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların yoğun olarak üzerinde durduğu bir başka koruyucu faktör ise aile üyelerinden aldıkları destektir. Bu kapsamda yakınındaki veya başka bir ülkedeki aile üyelerinden biri/birkaçı ile kurulan iyi bir bağ yılmazlığa önemli bir katkı sunmaktadır. Yeni bir ülkede yaşanan olumsuzluklar aileler için birbirine yakınlaşma ve bağlarını kuvvetlendirme imkânı sağlayabilir. Bu nedenle kurulan güçlü aile desteği sistemi göçmenlerdeki yılmazlık için son derece önemlidir (Carranza, 2007). Göçmenler kendi ülkelerinde kalmış olan aile üyeleri ile biraz daha zor iletişim kursa da yanlarında olmayan ancak başka ülkelerde göçmen konumunda olan aile üyeleri ile gelişen ulaşım ağı sayesinde daha rahat iletişime geçebilmektedir (Mawani, 2014).

Araştırma kapsamında katılımcıların kendilerini ayakta kalmış, güçlü, özgüveni yerinde ve mutlu olarak ifade ettikleri görülmektedir. Göçmenlerde özgüvene sahip olmak bir koruyucu faktör iken aynı zamanda bir yılmazlık göstergesidir. (Stewart, vd., 2008; Magro, 2009). Ayrıca araştırmanın çalışma grubunu da oluşturan genç göçmenlerin yapıları gereği daha fazla yılmazlık göstergelerine sahip oldukları bilinmektedir (Shakya, vd., 2014; Marshall, vd., 2016). Bu duruma ek olarak yılmaz gençlerin kendilerini mutlu bireyler olarak betimlemeleri gözlemlenen bir durumdur (Kumpfer, 1999).

5.2. Sonuç

Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar kısaca aşağıda belirtilmiştir:

- Savaştan dolayı Türkiye'ye göç etmiş göçmenlerden oluşan katılımcıların yılmazlık bağlamında risk faktörleri içerisinde daha yoğun olarak toplumsal risk faktörlerine maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır. Bu durumu sırasıyla ailesel ve bireysel risk faktörleri takip etmektedir.
- Katılımcıların risk faktörleri yoğunluklarına göre incelendiğinde; dil ile ilgili riskler, sosyal desteksizlik ve önyargılara maruz kalmak, maddi zorluklar ve eğitim süreçlerinin kesintiye uğraması yoğun olarak belirtilen toplumsal risk faktörleridir. Aile üyelerinin birbirinden ayrı oluşu ailesel risk faktörleri arasında en yoğun olarak ifade edilen durum iken olumsuz bakış açısına sahip olmak en yoğun ifade edilen bireysel risk faktörüdür.
- Savaştan dolayı Türkiye'ye göç etmiş bireylerden oluşan katılımcıların yılmazlık bağlamında koruyucu faktörleri içerisinde daha yoğun olarak bireysel faktörlere sahip oldukları görülmektedir. Bu durumu sırasıyla ailesel ve toplumsal risk faktörleri takip etmektedir.
- Katılımcıların koruyucu faktörleri yoğunluklarına göre incelendiğinde; maneviyata sahip olmak, kariyer amaçlarının oluşu, umut ve azim en yoğun olarak ifade edilen bireysel koruyucu faktörlerdir. Ev sahibi toplum desteği ve göçmen grup desteği ise sosyal destek sağlayan toplumsal koruyucu faktörler olarak yoğun bir biçimde ifade edilmiştir. Aile üyelerinden alınan destek ise en önemli kaynaklardan biri olarak katılımcılar tarafından belirtilen bir ailesel koruyucu faktördür.
- Ayrıca katılımcıların yılmazlığın bir göstergesi olarak, kendilerini mutlu ve güçlü/ayakta kalmış olarak nitelendirme yoğunlukları fazladır.

5.3. Öneriler

Araştırma kapsamında sunulan öneriler şu şekildedir:

Araştırmacılara Öneriler

- Aynı çalışma grubuna birden fazla nitel yöntem kullanılarak yöntem çeşitlendirilmesi yoluna gidilebilir.
- Nitel olarak ortaya çıkmış bu veriler, nicel yöntemler ile sınanabilir.

- Önceki bölümlerde de değinildiği üzere kariyer ve göçmenler ile ilgili yeterli araştırmalar mevcut değildir. Araştırma sonuçları da kariyer hedeflerinin koruyucu faktör olabileceğine dair ciddi bir ipucu vermiştir. Bu yönüyle kariyer ve göçmen çalışmalarına ağırlık verilmesi hem yılmazlık, hem göç hem de kariyer literatürüne önemli katkılar sunabilir.
- Araştırma sonuçlarında ortaya çıkan yapı göz önünde bulundurularak göçmen gruplar için uygun koruyucu faktörlere vurgu yapan projeler geliştirilebilir.

Uygulayıcılara Öneriler

- Araştırmanın çalışma grubu göz önüne alındığında, üniversite düzeyinde sosyal destek grupları oluşturularak göçmen gençlerin yılmazlıklarına katkı sağlanabilir.
- Dil ile ilgili yaşanan riskleri azaltmak adına her göçmen öğrenciye mentör bir Türk öğrenci verilebilir.
- Göçmenlerde aile sistemini güçlendirecek projeler yapılabilir.
- Göçmenler ile yapılacak olan danışmalarda kariyer hedeflerinin netleştirilmesine önem verilebilir.
- Suriyeli göçmen üniversite öğrencilerine uygun, umut ve maneviyat temelli sosyal destek mekanizmaları oluşturacak danışma hizmetleri verilebilir.
- Göçmen öğrencilere mentör olabilecek ve riske maruz kalmış aile sistemini güçlendirebilecek Türk aileler ile birlikte olabilecekleri ortamlar sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Alessi, E. J. (2016). Resilience in sexual and gender minority forced migrants: A qualitative exploration. *Traumatology*, 22(3), 203.
- Apaydın, Ç., Boyacı, A., Bozkuş, K., Çorbacı, E. C., Kılıç, E. D., Özgan, H., ... ve İşçi, S. (2015), (Ed. Aypay, A.). *Araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Aycan, Z., & Berry, J. W. (1996). Impact of employment-related experiences on immigrants' psychological well-being and adaptation to Canada. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, 28(3), 240.
- Aycan, Z., & Berry, J. W. (1996). Impact of employment-related experiences on immigrants' psychological well-being and adaptation to Canada. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des Sciences du Comportement*, 28(3), 240.
- Beiser, M. (2005). The health of immigrants and refugees in Canada. *Canadian Journal of Public Health/Revue Canadienne de Sante'e Publique*, 30-44.
- Beiser, M., Simich, L., Pandalangat, N., Nowakowski, M., & Tian, F. (2011). Stresses of passage, balms of resettlement, and posttraumatic stress disorder among Sri Lankan Tamils in Canada. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 56(6), 333-340.
- Benard, B. (1991). Fostering resiliency in kids: Protective factors in the family, school, and community.
- Bennett, H., Boshoff, A., & Rigby, C. (1997). The relationship between tenure, stress and coping strategies of South African immigrants to New Zealand. *South African Journal of Psychology*, 27(3), 160-165.
- Bennett, H., Boshoff, A., & Rigby, C. (1997). The relationship between tenure, stress and coping strategies of South African immigrants to New Zealand. *South African Journal of Psychology*, 27(3), 160-165.
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., & Vedder, P. (2006). Immigrant youth: Acculturation, identity, and adaptation. *Applied Psychology*, 55(3), 303-332.
- Bhui, K., Craig, T., Mohamud, S., Warfa, N., Stansfeld, S. A., Thornicroft, G., ... & McCrone, P. (2006). Mental disorders among Somali refugees. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 41(5), 400-408

- Buckingham, S. L., & Brodsky, A. E. (2015). "Our differences don't separate us": Immigrant families navigate intrafamilial acculturation gaps through diverse resilience processes. *Journal of Latina/o Psychology*, 3(3), 143.
- Buriel, R. (2012). Historical origins of the immigrant paradox for Mexican American students: The cultural integration hypothesis.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Carranza, M. E. (2007). Building resilience and resistance against racism and discrimination among Salvadorian female youth in Canada. *Child & Family Social Work*, 12(4), 390-398.
- Coie, J. D., Watt, N. F., West, S. G., Hawkins, J. D., Asarnow, J. R., Markman, H. J., ... & Long, B. (1993). The science of prevention: a conceptual framework and some directions for a national research program. *American Psychologist*, 48(10), 1013.
- Coll, C. G. E., & Marks, A. K. E. (2012). *The immigrant paradox in children and adolescents: Is becoming American a developmental risk?*. American Psychological Association.
- Collins, E. M., & Guruge, S. (2008). *Theoretical perspectives and conceptual frameworks*. Toronto: Centre for Addiction and Mental Health.
- Costigan, C. L., Koryzma, C. M., Hua, J. M., & Chance, L. J. (2010). Ethnic identity, achievement, and psychological adjustment: Examining risk and resilience among youth from immigrant Chinese families in Canada. *Cultural diversity and ethnic minority psychology*, 16(2), 264.
- Cowan, P. A., Cowan, C. P., & Schulz, M. S. (1996). Thinking about risk and resilience in families. *Stress, coping, and resiliency in children and families*.
- Csikszentmihalyi, M. (2009). The promise of positive psychology. *Psihologijske Teme*, 18(2), 203-211.
- Çelik, S. (2014). Nitel analizin kalitesinin ve inanırılığının arttırılması. Bütün, M. ve Demir, S. B. (Ed.), *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Dunn, J. R., & Dyck, I. (2000). Social determinants of health in Canada's immigrant population: results from the National Population Health Survey. *Social science & medicine*, 51(11), 1573-1593.

- Eggerman, M., & Panter-Brick, C. (2010). Suffering, hope, and entrapment: Resilience and cultural values in Afghanistan. *Social science & medicine*, 71(1), 71-83.
- Ellis, B. H., MacDonald, H. Z., Klunk-Gillis, J., Lincoln, A., Strunin, L., & Cabral, H. J. (2010). Discrimination and mental health among Somali refugee adolescents: the role of acculturation and gender. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(4), 564.
- Fazel, M., Wheeler, J., & Danesh, J. (2005). Prevalence of serious mental disorder in 7000 refugees resettled in western countries: a systematic review. *The Lancet*, 365(9467), 1309-1314.
- Fernando, C., & Ferrari, M. (2011). Spirituality and resilience in children of war in Sri Lanka. *Journal of Spirituality in Mental Health*, 13(1), 52-77.
- Garza, E., Reyes, P., & Trueba, E. (2004). *Resiliency and success: Migrant children in the United States*. Boulder, CO: Paradigm.
- Geltman, P. L., Grant-Knight, W., Mehta, S. D., Lloyd-Travaglini, C., Lustig, S., Landgraf, J. M., & Wise, P. H. (2005). The “lost boys of Sudan”: Functional and behavioral health of unaccompanied refugee minors resettled in the United States. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 159(6), 585-591.
- Gerber, M. M., Hogan, L. R., Maxwell, K., Callahan, J. L., Ruggero, C. J., & Sundberg, T. (2014). Children after war: A novel approach to promoting resilience through music. *Traumatology: An International Journal*, 20(2), 112.
- Gibbs, G. R. (2007). Analyzing qualitative data. U. Flick (Ed.), *The sage qualitative research kit*. CA: Sage.
- Gizir, C.A. (2004). *Akademik sağlamlık: Yoksulluk içindeki sekizinci sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına katkıda bulunan koruyucu faktörlerin incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gordon, E. W., & Song, L. D. (1994). Variations in the experience of resilience. *Educational resilience in inner-city America: Challenges and prospects*, 27-43.
- Greeff, A. P., & Holtzkamp, J. (2007). The prevalence of resilience in migrant families. *Family & Community Health*, 30(3), 189-200.
- Greeff, A. P., & Human, B. (2004). Resilience in families in which a parent has died. *The*

- American Journal of Family Therapy*, 32(1), 27-42.
- Guerin, B., Abdi, A., & Guerin, P. (2003). Experiences with the medical and health systems for Somali refugees living in Hamilton. *New Zealand Journal of Psychology*, 32(1), 27.
- Guerra, S., & Martinez, F. D. (2008). Asthma genetics: from linear to multifactorial approaches. *Annu. Rev. Med.*, 59, 327-341.
- Gürcanlı, Z. (30 Kasım 2012). Suriyeliye İkamet İzni. *Hürriyet*.
<http://www.hurriyet.com.tr/suriyeliye-ikamet-izni-22043791>
- Gürkan,U. (2006). *Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite ÖğrencilerininYılmazlık Düzeylerine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Howell, J. C. (2010). Gang Prevention: An Overview of Research and Programs. Juvenile Justice Bulletin. *Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention*.
- Inman, A. G., Howard, E. E., Beaumont, R. L., & Walker, J. A. (2007). Cultural transmission: Influence of contextual factors in asian indian immigrant parents' experiences. *Journal of Counseling Psychology*, 54(1), 93.
- IOM. (2009). Göç terimleri sözlüğü. B. Çiçekli (Ed.)
- İlbay, N. (2017). *Hatay'daki Suriyeli mültecilerin sosyal yaşama adaptasyonu: Sorunlar ve çözüm önerileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Jaranson, J. M., Butcher, J., Halcon, L., Johnson, D. R., Robertson, C., Savik, K., ... & Westermeyer, J. (2004). Somali and Oromo refugees: correlates of torture and trauma history. *American journal of public health*, 94(4), 591-598.
- Keklik, A. Z. (2016). *Suriyeli sığınmacılarda hepatit B ve C hastalık sıklığı ile bu hastalıklarla ilgili bilgi ve riskli davranış düzeyleri*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Harran Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Şanlıurfa.
- Kiernan, K. E., & Mensah, F. K. (2011). Poverty, family resources and children's early educational attainment: the mediating role of parenting. *British Educational Research Journal*, 37(2), 317-336.
- Kirby, L. D., & Fraser, M. W. (1997). Risk and resilience in childhood. *Risk and resilience in childhood: An ecological perspective*, 10-33.

- Kirmayer, L. J., Dandeneau, S., Marshall, E., Phillips, M. K., & Williamson, K. J. (2011). Rethinking resilience from indigenous perspectives. *The Canadian Journal of Psychiatry*, *56*(2), 84-91.
- Kobasa, S. C. (1979). Stressful life events, personality, and health: an inquiry into hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, *37*(1).
- Kumpfer, K. L., & Summerhays, J. F. (2006). Prevention Approaches to Enhance Resilience among High-Risk Youth. *Annals of the New York Academy of Sciences*, *1094*(1), 151-163.
- Kumpfer, K.L. (1999). Factors and processes contributing to resilience: the resilience framework. In M. D. Glantz J. L. Johnson, (Eds), *Resilience and development: Positive life adaptations* (pp. 179-224). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Kwong, K., Du, Y., & Xu, Q. (2015). Healthy aging of minority and immigrant populations: Resilience in late life. *Traumatology*, *21*(3), 136.
- Kymlicka, W., & Norman, W. J. (2000). *Citizenship in diverse societies*. UK: Oxford University Press.
- Magro, K. (2009). Expanding conceptions of intelligence: Lessons learned from refugees and newcomers to Canada. *Gifted and Talented International*, *24*(1), 79-92.
- Marshall, E. A., Butler, K., Roche, T., Cumming, J., & Taknint, J. T. (2016). Refugee youth: A review of mental health counselling issues and practices. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, *57*(4), 308.
- Masten, A. S., Best, K. M., & Garmezy, N. (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology*, *2*(04), 425-444.
- Masten, A. S., Hubbard, J. J., Gest, S. D., Tellegen, A., Garmezy, N., & Ramirez, M. (1999). Competence in the context of adversity: Pathways to resilience and maladaptation from childhood to late adolescence. *Development and Psychopathology*, *11*(01), 143-169.
- Masten, A.S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, *56*(3), 227.
- Masten, A.S. (2014). Ordinary magic: Resilience in development. New York: The Gullford Press

- Masten, A.S., & Reed, M.J. (2002). Resilience in development. In C. R. Snyder ve S. J. Lopez (Ed.). *The Handbook of Positive Psychology*. Oxford: Oxford University Press.
- Mawani, F.N. (2001). *Sharing attachment across cultures: Learning from immigrants and refugees*. Health Canada.
- Mawani, F.N. (2014). Social determinants of refugee mental health. In L. Smitch and L. Andermann (Ed). *Refuge and resilience (27-51)*. New York: Springer
- McCleary, J.S. (2017). Applying a collective resilience framework to refugees' perceptions of recovery from harmful alcohol use. *Traumatology*, 23(1), 82.
- Nwadiora, E., & McAdoo, H. (1996). Acculturative stress among Amerasian refugees: Gender and racial differences. *Adolescence*, 31(122), 477-488.
- Nwadiora, E., & McAdoo, H. (1996). Acculturative stress among Amerasian refugees: Gender and racial differences. *Adolescence*, 31(122), 477-488.
- Öğülmüş, S. (2001). Bir kişilik özelliği olarak yılmazlık. I. *Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu: Nedenler ve Önleme Çalışmaları*, 29-30.
- Pain, C., Kanagaratnam, P. & Payne, D. (2014). The debate about trauma and psychosocial
- Peltonen, K., Qouta, S., Diab, M., & Punamäki, R. L. (2014). Resilience among children in war: The role of multilevel social factors. *Traumatology*, 20(4), 232.
- Phinney, J.S., Horenczyk, G., Liebkind, K., & Vedder, P. (2001). Ethnic identity, immigration, and well-being: An interactional perspective. *Journal of social issues*, 57(3), 493-510.
- Pickren, W.E. (2014). What is resilience and how does it relate to the refugee experience? historical and theoretical perspectives. In L. Smitch and L. Andermann (Ed). *Refuge and resilience (7-27)*. New York: Springer
- Pieloch, K.A., McCullough, M.B., & Marks, A.K. (2016). Resilience of children with refugee statuses: A research review. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 57(4), 330.
- Reiss, D., & Price, R. H. (1996). National research agenda for prevention research: The National Institute of Mental Health report. *American Psychologist*, 51(11), 1109.
- Reynolds, R.R. (2004). "We Are Not Surviving, We Are Managing": the constitution of a Nigerian diaspora along the contours of the global economy. *City & Society*, 16(1), 15-37.
- Richardson, G.E. (2002). The metatheory of resilience and resiliency. *Journal of clinical*

- psychology*, 58(3), 307-321.
- Rutter, M. (1999). Resilience concepts and findings: implications for family therapy. *Journal of family therapy*, 21(2), 119-144.
- Seligman, M.E., & Csikszentmihalyi, M. (2014). *Positive psychology: An introduction*. Springer Netherlands.
- Shakya, Y. B., Guruge, S., Hynie, M., Htoo, S., Akbari, A., Jandu, B. B., ... & Forster, J. (2014). Newcomer Refugee Youth as 'Resettlement Champions' for their Families: Vulnerability, Resilience and Empowerment. In *Refuge and Resilience* (pp. 131-154). Springer Netherlands.
- Simich, L., Beiser, M., & Mawani, F.N. (2003). Social support and the significance of shared experience in refugee migration and resettlement. *Western journal of nursing research*, 25(7), 872-891.
- Simich, L., Este, D., & Hamilton, H. (2010). Meanings of home and mental well-being among Sudanese refugees in Canada. *Ethnicity & health*, 15(2), 199-212.
- Simich, L., Mawani, F., Wu, F., & Noor, A. (2004). Meanings of social support, coping, and help-seeking strategies among immigrants and refugees in Toronto (CERIS Working Paper Number 31). *Toronto, Ontario, Canada: Joint Centre of Excellence for Research and Resettlement*.
- Simich, L., Pickren, W. E., & Beiser, M. (2011). Resilience, acculturation and integration of adult migrants: Understanding cultural strengths of recent refugees. *Final Report to Human Resources Skills Development, Canada*.
- Sipahioğlu, Ö. (2008). *Farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Stewart, M. J., Letourneau, N. L., & Kushner, K. E. (2010). Participatory pilot interventions for vulnerable populations: A response to Lillard. *Social Science & Medicine*, 71(11), 1913-1915.
- Stewart, M., Anderson, J., Beiser, M., Mwakarimba, E., Neufeld, A., Simich, L., & Spitzer, D. (2008). Multicultural meanings of social support among immigrants and refugees. *International Migration*, 46(3), 123-159.
- Stewart, M., Simich, L., Shizha, E., Makumbe, K., & Mwakarimba, E. (2012). Supporting

- African refugees in Canada: insights from a support intervention. *Health & social care in the community*, 20(5), 516-527.
- Terzi, Ş. (2006). Kendini toparlama gücü ölçeği'nin uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 77-86.
- Terzi, Ş., (2008), *Üniversite Öğrencilerinde Kendini Toparlama Gücünün İçsel Koruyucu Faktörlerle İlişkisi*, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 297-306.
- Theron, L. C., Theron, A. M., & Malindi, M. J. (2013). Toward an African definition of resilience: A rural South African community's view of resilient Basotho youth. *Journal of Black Psychology*, 39(1), 63-87.
- Timotijevic, L., & Breakwell, G.M. (2000). Migration and threat to identity. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 10(5), 355-372.
- treatment for refugees In L. Smitch and L. Andermann (Ed). *Refuge and resilience* (51-61). New York: Springer.
- Turner, R.J., Lloyd, D.A., & Roszell, P. (1999). Personal resources and the social distribution of depression. *American journal of community psychology*, 27(5), 643-672.
- Bulut Unat, D. (2015). *Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmenlerin gündelik yaşam pratikleri: Mardin örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Ungar, M. (2008). Resilience across cultures. *British Journal of Social Work*, 38(2), 218-235.
- Ungar, M. (2011). *The social ecology of resilience: Addressing contextual and cultural ambiguity of a nascent construct*. American Journal of Orthopsychiatry.
- Ungar, M. (2012). Social ecologies and their contribution to resilience. In *The social ecology of resilience*. Springer New York.
- Ungar, M., Ghazinour, M., & Richter, J. (2013). Annual research review: What is resilience within the social ecology of human development?. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 54(4).
- von Mutius, E., & Radon, K. (2008). Living on a farm: impact on asthma induction and clinical course. *Immunology and allergy clinics of North America*, 28(3), 631-647.
- Walsh, F. (2006). *Strengthening family resilience*. New York: Guilford.
- Wenzel, T., Kastrup, M., & Eisenman, D. (2007). Survivors of torture: A hidden population. In

- P. Walker & E. Barnett (Eds.), *Immigrant medicine*. Philadelphia: Saunders.
- Wuermli, A., Silbereisen, R. K., Lundberg, M., Lamont, M., Behrman, J. R., & Aber, L. (2012). A conceptual framework. *Children and Youth in Crisis*, 29.
- Xu, Q. (2016). How resilient a refugee community could be: The Vietnamese of New Orleans. *Traumatology*, 23(1), 56.
- Yakushko, O., & Morgan M.L. (2012). Immigration. In R. A. Young, J. F. Domene ve L. Valach (Ed.). *Counseling and Action*. New York: Springer.
- Yalçınoğlu, P. (2015). Kelimelerin uçmasını sağlamak: Görüşme yoluyla anlamak. Ersoy, A. ve Yalçınoğlu, P. (Ed), *Nitel araştırmaya giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yeh, C. J., Kim, A. B., Pituc, S. T., & Atkins, M. (2008). Poverty, loss, and resilience: The story of Chinese immigrant youth. *Journal of Counseling Psychology*, 55(1), 34.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zhou, M. (1997). Growing up American: The challenge of immigrant children and children of immigrants. *Annual review of Sociology*, 23, 63-95.

EKLER

Göçmen Üniversite Öğrencilerinde Yılmazlık Görüşme Formu

Cinsiyet:

Yaş:

Türkiye’de bulunma süresi:

Kiminle yaşadığı ve nedeni:

Üniversiteyi okuma durumu:

Aile durumu:

Tam olarak Türkiye’ye gelme nedeni:

SORULAR

1. Şu ana kadar yaşadığınız en büyük sıkıntının ne olduğunu düşünüyorsunuz? Neden böyle düşünüyorsunuz? Kısaca açıkla mısınız?
2. Bu süreçte yaşamınızı değiştiren bireysel, ailesel veya toplumsal bir engelle karşılaştınız mı? Ayrıntılı olarak açıkla mısınız? Örnekler verebilir misiniz?
3. Bu zorluklar karşısında ayakta kalabilmenizi sağlayan faktörler, özellikler nelerdi?
 - ✓ Kendinize ait hangi özellikler?
 - ✓ Ailesel ait hangi özellikler?
 - ✓ Toplumsal ait hangi özellikler?
4. Bu süreçte sizi güçlü kılan, size kendinizi iyi hissettirecek üç önemli özellik veya faktörü en önemliden başlayarak söyler misiniz?
5. Hayatınızın bundan sonraki kısmı ile ilgili ne düşünüyorsunuz? Ne hissediyorsunuz?
6. Çevrenizde sosyal destek aldığınız ve sizi iyi hissettiren insanlar var mı? Bu insanlar kimler, ne gibi özelliklere sahipler ve bunu nasıl sağlıyorlar?
7. Şu anda kendinizi ne kadar mutlu hissediyorsunuz? Buna neler sebep oldu?
8. Sizin durumunuzda olan birisine ayakta durabilmesi, yıkılmaması, zorluklarla baş edebilmesi için önerileriniz ne olurdu?
9. Kendinizi ne kadar ayakta kalmış, güçlü hissediyorsunuz? Buna hangi faktörler neden olmuş olabilir?
10. Bu konu ile ilgili siz bana bir soru soracak olsaydınız ne sorardınız?